

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут гуманітарних і соціальних наук
Кафедра історії та політичної теорії

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студента Волкової Тетяни Вікторівни
(ПІБ)
академічної групи 052М-24з-1
(шифр)
спеціальності 052 Політологія
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою – «Політологія»
(офіційна назва)

на тему Відносини Україна – Європейський Союз у контексті європейської інтеграції
(назва за наказом ректора)

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка	Підпис
кваліфікаційної роботи			
розділів:			
Рецензент			
Нормоконтролер			

Дніпро
2025

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри ІПТ

«__» _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістра

студенту Волковій Т. В. академічної групи 052м-24з-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності – 052Політологія
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою – «Політологія»
(офіційна назва)

на тему Відносини Україна – Європейський Союз у контексті європейської
інтеграції

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від № _____.

	Розділ	Зміст	Термін виконання
1	Загальнотеоретичні засади реалізації євроінтеграційної політики України	1.1. Теоретико-методологічні та концептуальні основи євроінтеграційної політики. 1.2. Еволюція відносин: від Партнерства та Співробітництва до Асоціації	жовтень 2025 р.
2	Трансформація політико-правової системи України відповідно до критеріїв членства в ЄС	2.1. Механізми адаптації українського законодавства до права ЄС. 2.2. Реформи в Україні як умова євроінтеграції.	листопад 2025 р.
3	Проблеми, виклики та стратегічні перспективи набуття Україною членства в ЄС	3.1. Ключові внутрішні та зовнішні виклики на шляху до членства в ЄС. 3.2. Модель та терміни потенційного членства України в ЄС: прогнози та сценарії.	грудень 2025 р.

Завдання видано _____ Рудік О. М.
(підпис керівника) (прізвище, ініціали)

Дата видачі _____

Дата подання до екзаменаційної комісії _____

Прийнято до виконання _____ Волкова Т. В.
(підпис студента) (прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи ступеня магістра на тему «Відносини Україна – Європейський Союз у контексті європейської інтеграції».

73 с., 87 використаних джерел.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА, ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ, УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС, ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – ЄС.

Об'єкт дослідження – система відносин між Україною та Європейським Союзом у контексті набуття повноправного членства.

Предмет дослідження – трансформація політико-правової системи України, механізми адаптації законодавства та стратегічні виклики на шляху до вступу до Європейського Союзу.

Мета дослідження – визначення особливостей набуття Україною повноправного членства в умовах геополітичних трансформацій та повномасштабної війни, а також з'ясування проблемних аспектів співробітництва України та Європейського Союзу.

У першому розділі здійснено аналіз наукового розроблення проблематики відносин Україна – Європейський Союз, теоретичних підходів до аналізу та оцінки відносин і досліджено історичні віхи розвитку відносин між Україною та ЄС.

Другий розділ присвячено еволюції відносин між Україною та Європейським Союзом у контексті процесу європейської інтеграції від декларативного партнерства до політичної асоціації та економічної інтеграції та Угоді про асоціацію як засадничого документа відносин між Україною та ЄС.

Сфера практичного застосування результатів дослідження – формування рекомендацій для політичних стратегій співпраці між Україною та Європейським Союзом, під час навчального процесу в межах викладання європейських студій.

ABSTRACT

Explanatory note to the Master's thesis on the topic: «Ukraine – European Union Relations in the Context of European Integration».

73 pages, 87 references.

STATE POLICY, EUROPEAN INTEGRATION, EU-UKRAINE ASSOCIATION AGREEMENT, UKRAINE – EU RELATIONS.

The object of the research is the system of relations between Ukraine and the European Union in the context of acquiring full membership.

The subject of the research is the transformation of Ukraine's political and legal system, mechanisms of legislation adaptation, and strategic challenges on the path to accession to the European Union.

The aim of the research is to determine the peculiarities of Ukraine acquiring full membership under conditions of geopolitical transformations and full-scale war, as well as to clarify the problematic aspects of cooperation between Ukraine and the European Union.

The first chapter analyzes the scientific development of the issue of Ukraine–European Union relations, theoretical approaches to the analysis and assessment of relations, and investigates the historical milestones of the development of relations between Ukraine and the EU.

The second chapter is devoted to the evolution of relations between Ukraine and the European Union in the context of the European integration process from declarative partnership to political association and economic integration, and to the Association Agreement as the foundational document of relations between Ukraine and the EU.

The scope of practical application of the research results includes the formulation of recommendations for political strategies of cooperation between Ukraine and the European Union, and use during the educational process within the teaching of European studies.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	9
1.1. Теоретико-методологічні та концептуальні основи євроінтеграційної політики	9
1.2. Еволюція відносин: від Партнерства та Співробітництва до Асоціації....	13
РОЗДІЛ 2	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО КРИТЕРІЇВ ЧЛЕНСТВА В ЄС.....	30
2.1. Механізми адаптації українського законодавства до права ЄС.....	30
2.2. Реформи в Україні як умова євроінтеграції	37
РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ НАБУТТЯ УКРАЇНОЮ ЧЛЕНСТВА В ЄС	48
3.1. Ключові внутрішні та зовнішні виклики на шляху до членства в ЄС.....	48
3.2. Модель та терміни потенційного членства України в ЄС: прогнози та сценарії	56
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи обумовлена насамперед тим, що Європейський Союз є одним із найбільших зовнішньоторговельних партнерів України. Крім того, Україна та Європейський Союз мають тісні історичні, політичні, культурні зв'язки та спільні ментальні цінності.

Європейський вибір України задекларовано в нормативно-правових актах, де однією із засад зовнішньої політики є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний та правовий простори.

На сучасному етапі взаємодії між Україною та ЄС відносини розглядаються в контексті прагнення повноправного членства України в Європейському Союзі як одного з базових цілей національного розвитку, набувають стратегічного значення для збереження й розвитку демократичної євроатлантичної цивілізації за умов агресії з боку авторитарної росії, відзначаються позитивною динамікою у 2024 – 2025 роках, коли євроінтеграція змінила вектор із зовнішньополітичного пріоритету на збереження державності, адже до 2022 року ці відносини будувалися на основі Угоди про асоціацію. У вересні 2025 року завершився процес скринінгу українського законодавства праву ЄС, таким чином інтеграція перейшла у азу відкриття переговорних кластерів.

Отже, питання відносин між Україною та Європейським Союзом є не просто важливим, а й екзистенційним для сучасної української держави, оскільки відносини Україна – Європейський Союз наприкінці 2025 року визначаються власне переходом від політичних декларувань (так званої політики сусідства) до технічної реалізації вступу (так званої політики членства) в умовах повномасштабної війни.

Шлях України в Європейському Союзі унікальний і нестандартний.

Стан дослідженості проблеми. Проблематика європейської інтеграції України широко відображена в науковій літературі. Ступінь наукового вивчення і дослідження теми є високим, проте динамічний характер відносин передбачає

постійне оновлення підходів. Інтерес до європейських студій помітно зріз після Революції Гідності 2014 року і значно активізувався після отримання у 2022 році Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу і з початком у червні 2024 року вступних перемовин з Європейським Союзом.

Вагомий внесок у дослідження політичних аспектів співробітництва зробили такі вітчизняні вчені, фундаментальні дослідники євроінтеграції та геополітики, як-от: Копійка В., Кудряченко А., Мальський М., Перепелиця Г., Рудік О.; стосовно проблематики європейської інтеграції України, можна виділити наукові праці таких авторів, як: Артюх Я., Верстяк О., Горінов П., Гушко С., Драпушко Р., Каюн Н., Курепін В., Лахижа М., Лизун А., Мартищенко Б., Марчук В., Марчук Н., Парфіненко А., Прокопенко Л., Рудік Н., Рудік О., Самофатов М., Фісуненко П., Шайкан А., а також інших науковців та експертів. Учені комплексно й ґрунтовно досліджують як теоретичні, так і практичні аспекти європейської інтеграції, зокрема зовнішнє і внутрішнє середовище, у включаючи глобальний і регіональний рівні; політичний і безпековий виміри цього процесу; досвід набуття членства в Союзі «старих» і нових, посткомуністичних держав-членів; галузеві (секторальні) особливості виконання критеріїв вступу, трансформаційні процеси в національній економіці в умовах інтеграції в єдиний внутрішній ринок ЄС.

Серед зарубіжних дослідників варто акцентувати увагу на працях З. Бжезинського, М. Емерсона, А. Умланда, які фокусуються на інституційній спроможності України виконувати зобов'язання перед Європейським Союзом. Водночас з тим праці А. Аслунда та Т. Снайдера дозволяють розглядати інтеграцію України в ширшому геополітичному контексті.

Тема, що досліджується, є досить популярною, однак недостатньо дослідженими залишаються питання трансформації євроінтеграційної політики в умовах повномасштабної війни, а також специфіка переговорного процесу за новою методологією розширення.

Об'єктом дослідження є система відносин між Україною та Європейським Союзом у контексті набуття повноправного членства.

Предметом дослідження є трансформація політико-правової системи України, механізми адаптації законодавства та стратегічні виклики на шляху до вступу до Європейського Союзу.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є визначення особливостей набуття Україною повноправного членства в умовах геополітичних трансформацій та повномасштабної війни, а також з'ясування проблемних аспектів співробітництва України та Європейського Союзу.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- розкрити теоретико-методологічні засади дослідження європейської інтеграції;
- проаналізувати критерії набуття членства в Європейському Союзі;
- охарактеризувати еволюцію нормативно-правової бази відносин між Україною та Європейським Союзом від Угоди про партнерство і співробітництво до відкриття переговорного процесу про вступ;
- визначити вплив повномасштабної російської агресії та геополітичних трансформацій у Європі на зміну політики розширення ЄС та прискорення євроінтеграційного поступу України;
- з'ясувати стан виконання Україною рекомендацій Європейської Комісії, зокрема у сферах верховенства права, антикорупційної політики та захисту прав національних спільнот.;
- проаналізувати ключові проблемні аспекти та інституційні перешкоди, що ускладнюють процес адаптації українського законодавства до права ЄС;
- окреслити перспективи та можливі сценарії набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі з урахуванням безпекових викликів.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у кваліфікаційній роботі завдань використовувалася сукупність взаємодоповнюючих загальних і спеціальних методів: історико-хронологічний – дослідження еволюції відносин – від Угоди про партнерство та співробітництво (1994) до отримання статусу кандидата (2022) та початку переговорів про вступ; системний – дослідження

відносин між Україною та Європейським Союзом не хаотично, а як цілісної системи зв'язків (економічних, політичних, безпекових), що є частиною більшої системи європейської безпеки; інституційний – проаналізовано як саме інституційна спроможність українських органів влади впливає на швидкість виконання євроінтеграційних реформ; компаративний – порівняльний аналіз шляху України з іншими країнами в євроінтеграційному аспекті; емпіричний – аналіз текстів Угоди про асоціацію, звіти Єврокомісії, заяви лідерів ЄС та України з метою виявлення зміни риторики, пріоритетів або тональності оцінок прогресу України. Методологічною основою дослідження став структурно-функціональний метод, який використовувався для вирішення основних завдань роботи.

Практична значущість отриманих результатів. Отримані результати дослідження можуть бути використані під час навчального процесу в межах викладання європейських студій.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, основної частини (3 розділи, 6 підрозділів), висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

1. Теоретико-методологічні та концептуальні основи євроінтеграційної політики

Дослідження євроінтеграційної політики насамперед передбачає чітке визначення понятійного апарату.

Інтеграція (від лат. *integration* – поповнення, відновлення) – об'єднання будь-яких елементів в одне ціле, а також поєднання та координація дій різних частин цілісної системи, процес взаємозближення і взаємодії окремих структур [1].

У сучасній політичній науці термін «інтеграція» (від лат. *integration* – відновлення, об'єднання у ціле) розглядається як сукупність політичних процесів, спрямованих на консолідацію, злиття суспільних, політичних, військових, економічних структур або етносів у рамках однієї держави чи кількох держав з метою протидії деструктивним внутрішнім і зовнішнім чинникам [2].

У порівнянні з класичною співпрацею міжнародних організацій європейська інтеграція передбачає створення наднаціональних інституцій, яким держави-учасниці процесу делегують частину своїх повноважень. До того ж, процес євроінтеграції розглядається як ефективний спосіб подолання розбрату та запобігання воєнних конфліктів між державами Європи і став відповіддю на воєнні потрясіння ХХ століття.

Ключовою для розуміння еволюційних процесів Європейського Союзу є теорія етапів економічної інтеграції, запропонована угорським економістом Белою Беласою [3]. Така теорія дозволяє структурувати шлях, який проходить країна-кандидат:

- 1) зона вільної торгівлі (Free Trade Area) – скасовуються мита та кількісні

обмеження у взаємній торгівлі, але кожна країна зберігає власні зовнішні тарифи щодо третіх країн;

2) митний союз (Customs Union) – до умов зони вільної торгівлі додається запровадження єдиного зовнішнього митного тарифу та спільної торговельної політики щодо країн, які не є членами союзу;

3) спільний ринок (Common Market) – передбачає не тільки вільний рух товарів (як у митному союзі), а й вільний рух факторів виробництва: послуг, капіталу та робочої сили між країнами-учасницями;

4) економічний союз (Economic Union) – окрім спільного ринку, країни уніфікують або гармонізують свою національну економічну політику та створюють наднаціональні інститути для координації цієї політики;

5) повна економічна інтеграція (Total Economic Integration / Political Union) – найвищий рівень інтеграції, що передбачає повне об'єднання економічної політики, створення єдиної валюти, а також спільних наднаціональних органів управління, рішення яких є обов'язковими для всіх членів.

Можемо представити євроінтеграцію у вигляді сходинок, яким рухаються країни-кандидатки на шляху до повної інтеграції і таким чином зазначити, що Європейський Союз не є статичною структурою, це процес – складний, багатовимірний, що охоплює політичну, правову, економічну та соціальні сфери.

Для України ця євроінтеграційна модель є надзвичайно важливою, адже вона пояснює логіку поглиблення відносин з Європейським Союзом: від Угоди про Асоціацію (економічна інтеграція) до переговорів про вступ (політична інтеграція). І Україна зараз намагається подолати «сходинки» від Асоціації / зони вільної торгівлі до повної інтеграції.

Варто зазначити, що Європейський Союз – явище унікальне, яке не має аналогів в історії розвитку суспільства.

Визначаючи правову природу Європейського Союзу, сучасна політична та юридична наука використовує термін *sui generis* (єдиний у своєму роді). Ця

концепція підкреслює, що Європейський Союз не є ні класичною міжнародною організацією (конфедерацією), ні повноцінною федеративною державою, хоча і наділена ознаками обох [7, с. 45].

Унікальність Європейського Союзу у феномені наднаціональності. На відміну від традиційних міжнародних організацій, як-от: ООН чи Рада Європи, де рішення носять переважно рекомендаційний характер, держави-члени Європейського Союзу добровільно делегують частину своїх суверенних повноважень спільним інституціям.

Це сформувало автономну правову систему, яка базується на двох фундаментальних принципах, визначених Судом ЄС (European Court of Justice):

1. Принцип верховенства права Європейського Союзу (primacy of EU law) – норми права Союзу превалюють над національним законодавством держав-членів [5].

2. Принцип прямої дії (direct effect) – право ЄС наділяє правами та обов'язками безпосередньо фізичних та юридичних осіб, минаючи національні законодавчі процедури [4].

Отже, Європейський Союз слід розглядати як «політичну систему багаторівневого управління» (multilevel governance), де прийняття рішень відбувається одночасно на наднаціональному, національному та субнаціональному рівнях, що створює складну систему взаємозалежностей, до якої наразі адаптується й Україна [6].

Розуміння унікальної правової природи Європейського Союзу неможливе без аналізу рушійних сил інтеграційного процесу. У західній політичній науці сформувалося кілька ключових теоретичних шкіл, які по-різному пояснюють механізми переходу від нижчих стадій інтеграції (зона вільної торгівлі) до вищих (політична інтеграція, політичний союз).

Науковий дискурс щодо природи Європейського Союзу будується навколо «великої дебати» (the Great Debate) між двома основними школами, розуміння яких є важливим для аналізу українського кейсу.

1. Неофункціоналізм на чолі з Ернстом Хаасом з його фундаментальною

працею «Об'єднання Європи: політичні, соціальні та економічні сили 1950-1957» [9] є базовим для розуміння інтеграційного руху вперед. В основу теорії неофункціоналізму покладено концепцію «переливання» (spill-over effect), суть якої полягає в тому, що співпраця в одній сфері неодмінно вимагає створення функціональної потреби і інтеграції суміжних сфер – політичної, правової, безпекової тощо. Таким чином, інтеграція відбувається поступово Ернст Хаас, на відміну від Девіда Мітрані – батька функціоналізму, який виокремлював економіку від політики, вважав, що економічна інтеграція автоматично стає політичною [9].

Саме це ми спостерігаємо у відносинах України з Європейським Союзом, коли Угода про асоціацію починалася переважно як економічний інструмент, а згодом призвела до глибинних політичних і правових реформ в Україні внаслідок нагальної потреби в гармонізації стандартів.

2. Ліберальний міжурядовий підхід Ендрю Моравчика та Стенлі Хоффмана. Ця теорія опонує неофункціоналізму, і акцент робиться на те, що головними акторами залишаються національні держави, а не наднаціональні органи (як Європейська Комісія). Згідно з таким підходом, швидкість і глибина інтеграції залежить від торгів (bargaining) між урядами країн-членів, які керуються виключно національними інтересами.

Варто також зазначити, що найбільш релевантним є новітній підхід, так звана «концепція європеїзації» (Клаудіо Радаеллі, Таня Бьорцель), для дослідження трансформації політико-правової системи України, адже європеїзація розглядається не як зовнішня політика, а як внутрішній процес змін відповідно до європейських норм. Згідно з Клаудіо Радаеллі, держава стає європейською не тільки географічно, а й ментально та юридично. Таким чином, європеїзація не обмежується лише імплементацією законодавства (юридичний аспект – формальні правила). Маркером успішної інтеграції України є зміна логіки внутрішньої поведінки політичних еліт та суспільства (ментальний аспект – спільні переконання і норми та способи ведення справ). Статус кандидата та відкриття переговорів прискорюють цей процес, змушуючи

українську державну машину працювати за європейськими стандартами ще до фактичного набуття повноправного членства. Рушійною силою тут є механізм обумовленості (conditsonality), який передбачає «реформи в обмін на винагороду» (статус кандидата, безвіз, фінансова допомога) [10].

Узагальнюючи теоретико-методологічні засади дослідження, можна зробити такі висновки:

1. З'ясовано, що європейська інтеграція – це не просто зовнішньополітичний курс країни-кандидатки, а й доволі складний і багатовимірний процес насамперед внутрішньої трансформації держави. Згідно з концепцією європеїзації К. Радаеллі, інтеграція включає в себе не тільки імплементацію правових норм, а й зміну політичної культури, управлінських практик та ментальних настанов суспільства.

2. Встановлено, що для дослідження відносин між Україною та Європейським Союзом більш доцільним є пояснення через синтез теорії неофункціоналізму Е.Хааса – від економіки до політики – та концепції європеїзації К.Радаеллі – трансформація внутрішніх інститутів під впливом норм Європейського Союзу.

3. З'ясовано, що ключовим концептом для України є принцип обумовленості (conditsonality), де успіх реформ прямо корелює з рівнем наближення до повноправного членства.

Визначені теоретичні підходи дозволяють перейти до безпосереднього аналізу еволюції договірно-правової бази відносин між Україною та Європейським Союзом, що буде розглянуто в наступному підрозділі.

1.2. Еволюція відносин: від партнерства та співробітництва до асоціації

Історія відносин між Україною та Європейським Союзом не є лінійним процесом, натомість це складна еволюція від декларативних намірів до глибокої економічної та політичної інтеграції. Трансформація договірно-

правової бази від Угоди про партнерство та співробітництво (1994 року) до Угоди про асоціацію (2014 року) відображає фундаментальну зміну в сприйнятті України європейськими партнерами: від статусу «сусіда на пострадянському просторі» до визнання держави Україна невід’ємною складовою європейського політичного та економічного простору, адже протягом двох десятиліть діалог між Києвом і Брюсселем відбувався в умовах жорсткої геополітичної конкуренції, коли доводилося долати інерцію «багатовекторності» та внутрішні кризи.

У цьому підрозділі нашого дослідження варто виділити три ключові етапи:

1. Етап стриманості (1991 – 2004 роки), що ознаменувався домінуванням Угоди про партнерство та співробітництво та позиціонуванням України Європейським Союзом як звичайного сусіда, а не потенційного члена.

2. Етап сусідства (2004 – 2009 роки): події Помаранчевої революції в Україні, створення Плану дій Україна-Європейський Союз, запуск Європейської політики сусідства та Східного партнерства.

3. Етап Асоціації (2007 – 2014 роки), що ознаменувався переговорами про нову посилену угоду, подіями Євромайдану як боротьби за євроінтеграційний курс країни, підписанням та ратифікацією Угоди про асоціацію.

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів – держави, яка головує в Європейському Союзі, у своєму листі від імені ЄС офіційно визнав незалежність держави Україна незабаром після проведення Всеукраїнського референдуму 01 грудня 1991 року [12].

1991 – 2004 роки – це період підписання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом, це етап інституційного становлення, де формувалися певні правила гри, це час, коли Україна вчилася говорити з Брюсселем однією мовою.

Варто наголосити на історико-правовій характеристиці Угоди про партнерство та співробітництво:

Дата підписання: 14 червня 1994 року у Люксембурзі. Україна стала першою країною Співдружності Незалежних Держав, яка підписала таку угоду [11]. Дата ратифікації: 10 листопада 1994 року, а дата набрання чинності: 01 березня 1998 року. Виникає слушне питання: чому такий великий розрив між підписанням Угоди та введенням її в дію?

По-перше, Угода про партнерство і співробітництво стосувалася не лише компетенцій наднаціональних органів Європейського Союзу (торгівлі), а й компетенцій національних урядів (політичного діалогу, боротьби зі злочинністю). Іншими словами, Угода набувала статусу «змішаної». Як наслідок, документ мав бути ратифікованим: Верховною Радою України (що було зроблено доволі швидко – 10 листопада 1994 року), Європейським парламентом та парламентами всіх країн-членів Європейського Союзу.

По-друге, мав місце фактор розширення Європейського Союзу, коли під час ратифікації 1 січня 1995 року до ЄС приєдналися три нові країни: Австрія, Швеція та Фінляндія. А це, у свою чергу, призвело до певного юридичного казусу, оскільки текст Угоди підписували 12 країн, а ратифікувати її мали вже 15. Отже, довелося працювати над розробкою та підписувати додаткові протоколи про поширення дії Угоди про партнерство та співробітництво на нових членів, що фізично й затягувало час.

По-третє, Європейський Союз та Сполучені Штати Америки діяли в тандемі і використовували економічні угоди як свого роду заохочення для України за відмову від ядерної зброї. Як відомо, на момент 1994 року Захід все ще сприймав Україну із певною засторогою через ядерний статус, тому жодних довгострокових угод чи повноцінної інтеграції не могло бути, поки не вирішено питання без'ядерного статусу.

Підписання Угоди про партнерство та співробітництво у червні 1994 року стало можливим лише тоді, коли Україна на початку року чітко задекларувала

намір позбутися статусу ядерної країни. І навіть тоді європейські лідери не поспішали з ратифікацією, очікуючи реальних кроків.

У листопаді 1994 року Україна приєднується до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї [13] та 05 грудня 1994 року підписує Будапештський меморандум, після чого процес ратифікації в парламентах країн Європейського Союзу було автоматично розблоковано.

Отже, ратифікація Угоди про партнерство та співробітництво стала заручником безпекового діалогу. Європейські партнери, використовуючи бюрократичну тяганину, застосовували інструмент м'якого тиску в очікуванні остаточного вирішення ядерного питання Києва.

По-четверте, фактор екологічної безпеки для Європи, особливо Німеччини та Франції, був надзвичайно важливим і критичним. Ще у середині 90-х років XX століття Європейський Союз висував жорстку вимогу щодо остаточного закриття Чорнобильської атомної електростанції. Україна натомість ставила умови отримання фінансової компенсації для добудови блоків на Рівненській та Хмельницькій атомних електростанціях. У 1995 році було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо закриття ЧАЕС між Україною та країнами G7/ЄС [15], [16]. Це стало ще одним важливим сигналом для парламентів країн Європейського Союзу, що з Україною можна мати справу, і, відповідно, прискорило ратифікацію у 1996 – 1997 роках.

По-п'яте, торговельні суперечки. Ця причина має другорядний характер, але в економічному аспекті відносин є також важливою. Саме в цей період тривали «торговельні війни», предметом яких були український текстиль і сталь. Тому окремі країни-члени Європейського Союзу гальмували ратифікацію, таким чином лобіюючи захист власних виробників від дешевого українського металу зокрема.

Отже, ця Угода укладалася на 10 років з автоматичною пролонгацією, вона не давала права на членство, уже на першому етапі відносин проявився принцип «політичної обумовленості» економічного співробітництва: затримку

не можна списувати лише на бюрократизм процесу, адже здебільшого це був складний геополітичний торг.

Угода про партнерство та співробітництво дала можливість вибудувати чітку, багаторівневу структуру діалогу, що дозволило перевести формат відносин з режиму ситуативних візитів у режим системної бюрократичної роботи, яка не припинялася навіть під час політичних криз.

Рівень 1. Політичним імпульсом стали саміти Україна – Європейський Союз, оскільки тут не писали закони, тут визначали вектор стратегічного курсу. Саміти є найвищим рівнем політичного діалогу, передбаченим спочатку Угодою про партнерство і співробітництво, а згодом – Угодою про асоціацію. У складі – Президент України з одного боку, Президент Європейської ради та Президент Європейської Комісії – з іншого – з періодичністю раз на рік: по черзі в Києві та Брюсселі. Саміти слугували «дедлайнами», оскільки бюрократи з обох сторін намагалися закрити проблемні питання до дати зустрічі президентів, щоб лідерам було що підписати. Це був інструмент кризового менеджменту: коли переговори на нижчих рівнях заходили в глухий кут, лідери ухвалювали політичне рішення.

Результатом діяльності самітів Україна – Європейський Союз (окрім кризових моментів, як у 2004 чи 2011 роках) ставали спільні заяви – так звані «дорожні карти» на наступний рік, що фіксували перехід на новий етап, наприклад, визнання України країною з ринковою економікою.

Історію самітів можна представити у вигляді чотирьох ключових етапів.

Етап I. Декларативний (1997 – 2004) – це період дії ранньої Угоди про партнерство і співробітництво, коли саміти були переважно церемоніальними. Головною подією став перший саміт у Києві 1997 року [17], на якому порушували питання закриття ЧАЕС, статус країни з ринковою економікою, однак Європейський Союз уникав розмов про членство України в ЄС, натомість Україна часто критикувалася за свободу слова (справа Георгія Гонгадзе) [18]. Саміт 2004 року в Гаазі відбувся на фоні подій Помаранчевої революції – пройшов холодно, без проривних рішень.

Етап II. Прагматичний / Переговорний (2005 – 2013). Ключовою подією цього етапу став Паризький саміт 2008 року, на якому Європейський Союз вперше визнає Україну європейською країною: «Україна – європейська країна, що поділяє з країнами Європейського Союзу спільну історію та спільні цінності» [19, п. 7] і погоджується назвати нову угоду Угодою про асоціацію [19] (до цього моменту її обережно називали «новою посиленою угодою»): «Лідери вирішили, що нова угода буде називатися Угодою про асоціацію» [19, п. 6]. Це рішення стало результатом складного дипломатичного компромісу: Київ наполягав на фіксації перспективи членства, тоді як Брюссель погодився визнати Україну європейською країною (European country), а не європейською державою (European State), що юридично відтермінувало застосування ст. 49 Договору про ЄС. Незважаючи на це, Паризький саміт заклав фундамент для переходу від Партнерства до Політичної асоціації та економічної інтеграції.

Також варто наголосити на тому, що Паризький саміт відбувався на тлі російсько-грузинської війни (серпень 2008 року), що й пришвидшило рішення Європейського Союзу «прив'язати» Україну до себе, щоб не втратити її в зоні впливу російської федерації [20].

Брюссельський саміт 2010 року ознаменувався наданням Україні Плану дій щодо візової лібералізації, давши старт безвізовому діалогу. «Лідери схвалили План дій щодо лібералізації візового режиму для України...» [21, п.6]. Це свідчить про те, що безвіз припинив бути просто обіцянкою, натомість став чітким переліком технічних завдань – так званою «дорожньою картою» [22]. Варто також зазначити, що План дій щодо візової лібералізації складався з двох фаз: законодавчої (прийняти закони) та імplementаційної (показати, що вони працюють).

На цьому ж саміті було підписано ще один важливий документ, про який часто забувають, - дозвіл Україні брати участь у програмах Європейського Союзу (культура, наука тощо) [23].

Саміт 19 грудня 2011 року в Києві мав проблемний аспект, адже текст Асоціації був підготовлений: «Лідери з приємністю відзначили, що переговірники досягли взаєморозуміння щодо повного тексту Угоди про асоціацію...» [25, п.3], однак Європейський Союз відмовився його парафувати через ув'язнення Юрія Луценка та Юлії Тимошенко як членів опозиції до уряду Януковича [26], що є яскравим прикладом дії політичної обумовленості на найвищому рівні. Таким чином, Віктору Януковичу не вдалося «продати» Європейському Союзу лише економіку без демократії. [27]. Технічне парафування все ж відбулося пізніше, але тихо й на рівні голів делегацій, а не президентів – 30 березня 2012 року. Це підкреслило холод у відносинах.

Саміт 25 лютого 2013 року у Брюсселі – це останній саміт перед відмовою Віктора Януковича від євроінтеграційного курсу України, це «саміт останнього попередження». Саме тут Євросоюз виставив Януковичу чіткий ультиматум: Угоду про асоціацію буде підписано у Вільнюсі в листопаді лише за умови виконання трьох критеріїв до травня 2013 року: «Лідери підтвердили свою відданість підписанню Угоди про асоціацію... як тільки українська сторона продемонструє рішучі дії та відчутний прогрес у трьох сферах...» (виборче законодавство, вибіркоче правосуддя та реформи) [27, п.4]. Тобто, у документі було зафіксовано конкретний дедлайн для підписання Асоціації, який у результаті було зірвано [30].

Етап III. Імплементацийний (2021 – 2024) характеризується переходом від політичних декларацій до системної секторальної інтеграції. Точкою відліку є підписання політичної (21 березня 2014 року), що носило символічний та геополітичний характер: на тлі анексії Криму сторони підписали так звану «політичну частину» (Преамбулу, ст. 1, Розділи I, II, VII), щоб зафіксувати цивілізаційний вибір України [32] та економічної (27 червня 2014 року) – створення Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі – [34] частин Угоди про асоціацію, що стало безпрецедентним випадком в історії Європейського Союзу. Також знаковим стало те, що політичну частину Угоди підписував Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк, а економічну – уже новообраний Президент

України Петро Порошенко, що ілюструє спадкоємність євроінтеграційного курсу.

17-й Саміт Україна – Європейський Союз 27 квітня 2015 року у Києві став першою зустріччю на найвищому рівні після підписання Угоди про асоціацію та початку російської агресії на Сході України. Попри високі очікування української сторони щодо фіксації перспективи членства та направлення миротворчої місії ЄС на Донбас, результати зустрічі мали стриманий характер. З одного боку, європейські лідери засудили російську агресію (але без прямого згадування війни з російською федерацією) і закликали до виконання Мінських домовленостей. З іншого боку, було підтверджено, що Україна рухається до безвізу, але конкретну дату не було названо, що стало розчаруванням для Києва, адже скасування віз очікували вже у 2015 році [36]. Таким чином, цей саміт часто називають «самітом завищених очікувань» [38], хоча на ньому ж Європейський Союз підтвердив виділення 1,8 млрд євро макрофінансової допомоги Україні, що стало реальним, «відчутним» результатом на протигагу політичним деклараціям.

XIX саміт Україна – Європейський Союз 12–13 липня 2017 року у Києві став символічною «точкою неповернення» у двосторонніх відносинах. Порядок денний зустрічі був сформований двома історичними досягненнями: запровадженням безвізового режиму для громадян України у червні 2017 року та завершенням процесу ратифікації Угоди про асоціацію, про що лідери офіційно оголосили у Спільній заяві. «Лідери привітали остаточну ратифікацію Угоди про асоціацію.., яка набере чинності 01 вересня 2017 року» [39].

Окремо варто зазначити, що саме на цьому саміті Президент України Петро Порошенко вперше публічно озвучив нову стратегію - «Секторальні союзи» (Енергетичний союз, Цифровий союз, Митний союз та Шенгенська зона) – так звану ідею «секторальної інтеграції» як сходинки до повноправного членства в Європейському Союзі.

XXIII Саміт Україна – Європейський Союз 12 жовтня 2021 року у Києві став кульмінацією політики секторальної інтеграції. Головним практичним

результатом зустрічі стало підписання Угоди про Спільний авіаційний простір - «відкрите небо», переговори щодо якої тривали з 2007 року. Цей документ [43] де-факто включив Україну до авіаційного ринку Європейського Союзу, запровадивши спільні стандарти безпеки та лібералізацію ринку перевезень.

Окрім транспорту, саміт зафіксував прогрес в інших стратегічних напрямках:

1. Промисловість: у Спільній заяві лідери ЄС привітали початок роботи оціночної місії щодо готовності України до підписання Угоди АСАА («промисловий безвіз»).

2. Наука та освіта: підписано угоди про участь України у програмах «Горизонт Європа» (Horizon Europe) та «Креативна Європа».

3. Енергетика: на тлі енергетичної кризи та добудови газопроводу «Північний потік-2», ЄС підтвердив роль України як стратегічного транзитера газу та розпочав діалог високого рівня щодо «Зеленого курсу» (Green Deal).

Таким чином, саміт 2021 року продемонстрував зміну парадигми: замість абстрактних політичних дискусій сторони перейшли до прагматичного об'єднання ринків ще до набуття повноправного членства. Експерти назвали цей саміт одним із найуспішніших за наповненням конкретними угодами [44].

Підсумовуючи, варто наголосити на тому, що Імплементативний етап 2014 – 2021 років ознаменувався тим, що декларації перетворилися на реальні механізми, а самі відносини між Україною та Європейським Союзом перейшли з площини «чи підпишемо?» у площину «як виконуємо?».

Етап IV. Екзистенційний (2022 – дотепер). Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну стало каталізатором, який зруйнував бюрократичні бар'єри та переформатовав відносини у площину геополітичної необхідності.

Ключовим поворотним моментом стало підписання Президентом України Володимиром Зеленським заявки на членство 28 лютого 2022 року («заявка під обстрілами»), що запустила процедуру прискореного розгляду і завершилася історичним рішенням Європейської Ради від 23 червня 2022 року про надання

Україні статусу кандидата [45]. Ця подія мала подвійне значення. По-перше, політичне: Європейський Союз офіційно визнавав, що Україна є частиною європейської сім'ї, поклавши край дискусіям і суперечкам про «буферну зону» чи «міст між Заходом і Сходом». По-друге, інструментальне, адже відносини перейшли від логіки «партнерства» до логіки «розширення» (Pre-accession strategy).

Особливістю етапу є безпрецедентна інтеграція безпекових компонентів. Через Європейський фонд миру (EPF) Європейський Союз вперше у своїй історії профінансував закупівлю летальної зброї для країни-партнера. Крім того, рішення про відкриття переговорів про вступ (грудень 2023 року) [46] було ухвалено попри те, що активні бойові дії тривають, що свідчить про гнучкість методології розширення в умовах форс-мажору.

Таким чином, на цьому етапі євроінтеграція стала для України не просто зовнішньополітичним вектором, а інструментом виживання державності, а для Європейського Союзу - тестом на здатність бути глобальним безпековим актором.

Можна виокремити три феномени цього періоду:

1. Зміна парадигми (Geopolitical awakening). Європейський Союз відмовився від політики «стратегічної невизначеності» (strategic ambiguity) щодо України. Брюссель визнав: сіра зона небезпечна, Україна має бути «своєю».

2. Інституційні інновації. Використання European Peace Facility (EPF) для закупівлі зброї (вперше в історії Європейський Союз фінансує війну третьої країни). Створення Ukraine Facility (50 млрд євро) – унікального фінансового інструмента підтримки бюджету воюючої країни.

3. Турборежим виконання. Україна заповнила опитувальник Єврокомісії (тисячі сторінок) за лічені тижні, а не роки, як це робили інші кандидати.

Отже, війна змінила природу Європейського Союзу. Із суто економічного та нормативного блоку він перетворився на геополітичного гравця, для якого

інтеграція України стала питанням власної безпеки. Відтак відносно України застосовано підхід, що базується на заслугах – merit-based approach, хоч Європейський Союз і постійно наголошує, що війна не є індульгенцією вступ можливий лише за виконання Україною реформ.

Ця напруга «швидко через війну» і «якісно через реформи» є головною характеристикою 2024 – 2025 років.

Аналіз динаміки самітів Україна – Європейський Союз дозволяє стверджувати, що цей інституційний механізм еволюціонував від декларативних зустрічей епохи Угоди про партнерство і співробітництво до інструменту оперативного кризового реагування та стратегічного планування в умовах війни. Саміти виконують критичну функцію політичного драйвера інтеграції, компенсуючи іноді повільну роботу бюрократичного апарату Ради асоціації.

Рівень 2. Стратегічний нагляд: Рада з питань співробітництва. Центральним елементом інституційної архітектури періоду 1998 – 2014 років виступала Рада з питань співробітництва (РПС). На відміну від самітів, які задавали політичний імпульс, РПС виконувала роль стратегічного адміністратора. Згідно зі ст. 87 УПС, рішення Ради мали юридично зобов'язальний характер, що дозволяло оперативно коригувати торговельні режими без необхідності перегляду всієї Угоди [11]. Водночас, ефективність роботи Ради часто знижувалася через складну процедуру узгодження позицій всередині ЄС (так званої «координаційні наради»), що перетворювало засідання на формальний обмін монологами, а не на інструмент швидкого реагування [48].

Рада з питань співробітництва була заснована статтею 86 Угоди про партнерство і співробітництво [11]. Це був єдиний орган, який мав право приймати рішення, що ставали частиною правового поля обох сторін.

Рівень представництва: Міністерський (рівень виконавчої влади). Від України делегацію зазвичай очолював Прем'єр-міністр України (рідше –

Перший віце-прем'єр або Міністр закордонних справ). Це підкреслювало господарський, а не лише дипломатичний характер органу.

Від Європейського Союзу – члени Ради Європейського Союзу (міністри закордонних справ країн-членів) + члени Європейської Комісії (профільні комісари).

Періодичність: засідання проводилися один раз на рік (як правило, чергуючись між Брюсселем та Люксембургом).

Головування здійснювалося по черзі представником України та представником Європейського Союзу (країни, що головувала в Раді ЄС).

Рада з питань співробітництва виконувала три ключові функції:

1. Наглядова функція (Monitoring): Рада аналізувала річні звіти Комітету з питань співробітництва, оцінювала, як виконуються квоти на торгівлю сталлю, текстилем, ядерним паливом.

2. Законодавча функція (Decision Making): Стаття 87 УПС [11] надавала Раді повноваження ухвалювати рішення, що були обов'язковими для Сторін.

3. Арбітражна функція (Dispute Settlement): Рада була вищою інстанцією для вирішення торговельних суперечок. Якщо експерти в Комітеті не могли домовитися, питання виносилося на політичний рівень Ради.

Але існували й приховані механізми в роботі Ради з питань співробітництва:

1. Майданчик для «виховання»: через те, що до складу РПС входили представники всіх країн-членів Європейського Союзу, засідання часто перетворювалися на «екзамен» для українського Прем'єра. Представники окремих країн могли блокувати спільні рішення, висуваючи претензії щодо захисту своїх інвесторів в Україні тощо.

2. Фільтр перед Самітом: засідання Ради зазвичай проводили за кілька місяців до Саміту Україна – Європейський Союз, завданням яких було «розчистити стіл» від технічних проблем, щоб Президенти на Саміті говорили лише про стратегію.

3. Проблема «Трійки»: з боку Європейського Союзу діяла складна бюрократія (Головуюча країна + Наступна головуєча + Комісія + Секретаріат). Це робило діалог доволі об'ємним. Українська сторона часто скаржилася, що засідання Ради перетворюється на зачитування заздалегідь підготовлених заяв (statements), а не на живу дискусію.

Таким чином, після 2014 року Рада з питань співробітництва була замінена на Раду асоціації, головною відмінністю якої стало те, що Рада асоціації отримала ще ширші повноваження - вона уповноважена оновлювати Додатки до Угоди (фактично змінювати українське законодавство відповідно до нових норм Європейського Союзу) без тривалої ратифікації парламентами. Це був майданчик, де Україна могла вести діалог з усіма країнами-членами одночасно.

Рівень 3. «Робоча конячка»: Комітет з питань співробітництва. Якщо Саміти – це «фасад» відносин, а Рада – «дирекція», то Комітет – це «виробничий цех». Саме тут пишеться 90 % текстів, які потім урочисто підписують президенти.

Комітет був створений ст. 88 УПС [11] (зараз ст. 464 Угоди про асоціацію [50]) для забезпечення безперервності діалогу. Варто зазначити, що це зустріч не політиків, а вищих державних службовців. Від України: зазвичай рівень заступників міністрів, державних секретарів або керівників профільних департаментів Секретаріату Кабміну. Від Європейського Союзу – представники Європейської Комісії (рівень Директорів департаментів) та Європейської служби зовнішньої дії (EEAS). Зустрічі відбуваються частіше, ніж у Раді або на Самітах – за потреби, але мінімум раз на рік. Стиль роботи доволі прагматичний, без протокольного пафосу. Діалог ведеться мовою цифр, регламентів та директив.

Чому ж Комітет з питань співробітництва є «робочою конячкою»? По-перше, слід окреслити три головних завдання Комітету:

1. Фільтрація проблем (Filtering): Комітет вирішує більшість технічних питань, щоб не перевантажувати політичний порядок денний Ради та

Саміту. Нагору передаються лише ті питання, де експерти зайшли в глухий кут і потрібне політичне втручання.

2. Підготовка рішень (Drafting): саме тут узгоджують кожен пункт в проєктах Спільних заяв та Рішень Ради.

3. Координація підкомітетів: Комітет керує розгалуженою мережею галузевих груп. Він збирає звіти від енергетиків, митників, юристів і формує єдину картину виконання Угоди. Таким чином, Комітет не працює сам – він спирається на галузеві підкомітети (Cluster sub-committees). Саме на цьому рівні відбувається реальна секторальна інтеграція.

Варто наголосити на тому, як змінився цей орган після 2014 року. У рамках Угоди про асоціацію [50] Комітет отримав унікальну «супер-надбудову» – Комітет асоціації у торговельному складі (Association Committee in Trade configuration – АСТС), що є дуже важливим аспектом, оскільки цей формат має розширені повноваження. Він займається виключно питаннями Зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), а рішення торговельного складу Комітету де-факто прямо впливають на митні тарифи та санітарні норми. Це безпрецедентний рівень делегування суверенітету на рівень чиновників.

Аналіз діяльності Комітету дозволяє стверджувати, що його роль виходить за межі суто технічного адміністрування. Цей орган став інститутом «соціалізації» української бюрократії. Через регулярну роботу в Комітеті та підкомітетах тисячі українських державних службовців опанували європейську бюрократичну культуру, методику переговорів та принципи права Європейського Союзу (acquis). Це сформувало стійку інституційну пам'ять, яка дозволила зберегти євроінтеграційний курс навіть у періоди турбулентності на вищому політичному рівні.

Рівень 4. Демократичний контроль: Парламентський комітет співробітництва. Парламентський комітет співробітництва (нині – Парламентський комітет асоціації) відіграє роль «політичного барометра» у двосторонніх відносинах. На відміну від технократичного Комітету чи

дипломатичної Ради, парламентський орган фокусується на ціннісному вимірі інтеграції.

Парламентський комітет співробітництва був створений статтею 90 Угоди про партнерство і співробітництво [11], а в 2014 році замінений на Парламентський комітет асоціації (ст. 467 Угоди про асоціацію [50]). До складу входять у рівній кількості депутати Верховної Ради України та депутати Європейського Парламенту. Очолюють Комітет два співголови (один від ВРУ, один від Європарламенту), які по черзі ведуть засідання, що відбуваються двічі на рік (чергуються між приміщеннями ВРУ в Києві та Європарламенту в Брюсселі або Страсбурзі).

Здійснюється демократичний контроль (Oversight): ПКС має право запитувати інформацію у Ради з питань співробітництва та Комітету. Вони «викликають на килим» міністрів та єврокомісарів, щоб запитати, чому гальмуються реформи; розробляються політичні рекомендації: за результатами засідань приймаються «Заключні заяви та рекомендації». Хоча вони юридично не є обов'язковими для урядів, однак мають велику політичну вагу. Часто саме тут вперше озвучуються ідеї, що згодом стають офіційною політикою (наприклад, ідея скасування віз активно просувалася саме депутатами); є каналом прямої комунікації: це майданчик, де українські депутати можуть напряму спілкуватися з європейськими колегами без «фільтрів» Міністерства закордонних справ.

Щодо визначення політичної ролі Парламентського комітету співробітництва, тут варто охарактеризувати її як «гру в поганого поліцейського», оскільки, з одного боку, є критика влади: європейські депутати використовують цей формат, щоб жорстко критикувати українську владу за згортання демократії (особливо в часи Л. Кучми та В. Януковича), не будучи скутими дипломатичним етикетом. З іншого боку, Європарламент традиційно є найбільш проукраїнським інститутом Європейського Союзу. Саме через ПКС/ПКА проходили резолюції про визнання європейської перспективи України, коли Єврокомісія та Рада ЄС ще боялися про це говорити. Також

робота в Комітеті «соціалізувала» українських парламентарів, адже навчала їх європейській політичній культурі, вмінню шукати компроміси та формувати коаліції.

Акцентуємо увагу на тому, що різниця між органом часів Угоди про партнерство і співробітництво [11] та органом часів Асоціації [50] є суттєвою: Парламентський комітет співробітництва (1994 – 2014) був здебільшого консультативним форумом, рекомендації часто ігнорувалися виконавчою владою. Натомість Парламентський комітет Асоціації (з 2014) має вищий статус. Згідно з Угодою про асоціацію [50], Рада асоціації зобов'язана звітувати перед парламентарями та інформувати їх про виконання рекомендацій. Це значно посилило парламентський контроль.

Історичний аналіз показує, що саме на цьому рівні найгостріше порушувалися питання прав людини, свободи слова та виборчих стандартів. У періоди політичних криз (2004, 2013 років) парламентський канал залишався одним із небагатьох ефективних інструментів комунікації, коли діалог на рівні виконавчої влади був заморожений. Крім того, інституційна пам'ять та особисті контакти, напрацьовані в рамках Комітету, стали основою для формування потужного проукраїнського лобі в Європейському Парламенті.

Підсумовуючи, зазначаємо, що інституційна архітектура Угоди про партнерство і співробітництво була побудована за принципом «від технічного до політичного».

Більшість питань вирішувалися на рівні Комітету та підкомітетів, питання ж стратегічних розбіжностей виносилися на рівень Ради та Саміту.

Наявність саме такої структури дозволила зберегти динамік відносин у періоди охолодження політичного діалогу, зокрема у 2000 – 2004 та 2011 – 2013 роках. Бюрократичний механізм працював за інерцією, навіть коли політичні лідери конфліктували.

У перші роки дії Угоди про партнерство і співробітництво [11] спостерігалася слабкість української частини інституцій у порівнянні зі

стабільною бюрократією Європейської Комісії, що часто ставило Україну в позицію «учня», а не рівноправного партнера.

Визначені теоретико-методологічні підходи створюють надійний фундамент для аналізу практичної площини взаємовідносин між Києвом та Брюсселем. Спираючись на концепцію європеїзації та нормативної сили Європейського Союзу, у наступному розділі ми проаналізуємо еволюцію договірно-правової бази співробітництва та оцінимо реальний стан виконання Україною критеріїв членства в умовах воєнного стану.

РОЗДІЛ 2

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО КРИТЕРІЇВ ЧЛЕНСТВА В ЄС

2.1. Механізми адаптації українського законодавства до права європейського

Механізм адаптації національного законодавства до права ЄС (*acquis communautaire*) є складним багаторівневим процесом, що виходить за межі простого перекладу та копіювання норм. Він базується на принципі динамічної апроксимації, закріпленому в Угоді про асоціацію (ст. 474) [50].

Процедурно цей механізм реалізується через систему «потрійного фільтра»:

1. розробка законопроекту міністерством з обов'язковим додаванням таблиць відповідності (*Tables of Concordance*);
2. експертиза Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції;
3. експертний висновок Комітету Верховної Ради з питань інтеграції України до Європейського Союзу.

Така структура дозволяє мінімізувати ризики ухвалення законодавства, що суперечить європейським стандартам, хоча на практиці стикається з викликами недостатньої інституційної спроможності та необхідності швидкого прийняття рішень в умовах воєнного стану – так званий «турборежим».

Спочатку проаналізуємо теоретичний аспект питання, що порушується у нашому дослідженні.

«*Acquis communautaire* (*acquis*) – правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ» [51].

«Acquis communautaire (з фр. «надбання спільноти» або «спільний доробок») – це сукупність спільних прав та обов'язків, що пов'язують усі держави-члени Європейського Союзу. Це увесь масив правових норм, судових рішень, політичних принципів та міжнародних угод, напрацьованих Європейським Союзом з моменту його заснування (1950-х років) до сьогодні» [53].

У юридичному сенсі це правова система Європейського Союзу, яка є обов'язковою для прийняття будь-якою країною, що вступає до Європейського Союзу [53].

Варто зазначити, що Acquis – це не тільки закони. Це «піраміда», яка складається з таких елементів:

1. Первинне право (Primary Law): установчі договори (Римський, Маастрихтський, Лісабонський). Це «Конституція» ЄС.
2. Вторинне право (Secondary Law): нормативні акти, прийняті інституціями ЄС:
 - Регламенти (Regulations): діють прямо, як національні закони.
 - Директиви (Directives): ставлять мету, але країна сама пише закон, як її досягти.
 - Рішення (Decisions): обов'язкові для конкретних адресатів.
3. Прецедентне право (Case Law): рішення Суду Європейського Союзу (CJEU). Вони мають силу закону і тлумачать прогалини в законодавстві.
4. Міжнародні угоди: договори, укладені Європейським Союзом із третіми країнами (наприклад, Угода про асоціацію з Україною теж стає частиною Acquis).
5. «М'яке право» (Soft Law): резолюції, декларації, рекомендації, які формально не зобов'язують, але політично виконуються.

Процес адаптації законодавства базується на жорсткому принципі «Take it or leave it» (дослівний переклад – «бери або йди»), що виключає можливість ревізії нормативної бази Європейського Союзу під потреби країни-кандидата. Це зумовлено необхідністю збереження цілісності Єдиного ринку та

недопущення фрагментації правового поля Європейського Союзу. У науковій літературі – це «принцип безумовного прийняття», що мислиться як фундаментальне правило розширення Європейського Союзу, яке означає, що зміст права Європейського Союзу не є предметом переговорів. Іншими словами, країна-кандидат Україна не може вести переговори про зміну *Acquis*, неприпустимими є заяви: «Цю директиву ми візьмемо до виконання, а цю - ні». Натомість ми маємо можливість вести переговори про «як» і «коли» ми це впровадимо (перехідні періоди - *transitional period*), також маємо прийняти весь масив (станом на 2024 рік це понад 100 000 сторінок юридичного тексту) [54].

Переговори про вступ – це насамперед переговори не про «суть» зобов'язань, а про «календар» їх виконання. Текст регламентів і директив не підлягає переговорам, однак країна-кандидат має право коригувати терміни впровадження положень у межах перехідного періоду (*transitional period*) і навіть виступати із проською про надання фінансової допомоги з метою модернізації того чи іншого об'єкта.

Принцип безумовного прийняття базується на Копенгагенських критеріях (1993 року) [55] та Переговорних рамках (*Negotiating Framework*) [56].

В офіційній Переговорній рамці для України (затвердженій у червні 2024 року) зазначено: «Україна повинна прийняти *acquis* таким, яким воно є на момент вступу... Переговори базуються на власних заслугах України та не передбачають змін до правил Союзу» [56].

До 2020 року переговори велися хаотично: можна було відкривати будь-який переговорний розділ. Але з прийняттям Нової методології розширення 2020 року Європейський Союз змінив правила. Для зручності переговорів про вступ весь масив *Acquis* розділений на 35 переговорних розділів (*Chapters*), які згруповані у 6 кластерів. Таким чином, переговори відкриваються не по окремих розділах, а цілими кластерами. Це означає, що Україна не може закрити, наприклад, розділ «Транспорт», поки не виконає умови для всього блоку «Зелений порядок денний». У цьому й полягає суть принципу кластерної системи.

Кластер 1: Фундаментальні сфери (The Fundamentals). Є найважливішим кластером, оскільки з нього переговори починаються і ним же вони і закінчуються. Суть його полягає в тому, що це «хребет» держави. Якщо тут немає прогресу, тоді зупиняються переговори по всіх інших кластерах.

Розділи:

Глава 23: Судова влада та фундаментальні права (найскладніша глава).

Глава 24: Юстиція, свобода та безпека (кордони, міграція, поліція).

Глава 5: Публічні закупівлі (корупційні ризики).

Глава 18: Статистика.

Глава 32: Фінансовий контроль.

Функціонування демократичних інституцій (позаглавний критерій).

Реформа державного управління (позаглавний критерій).

Саме в цьому Кластері знаходяться вимоги антикорупційної реформи, судової реформи та деолігархізації. Принцип «Fundamentals First» (спочатку – основи): переговори по Кластеру 1 відкриваються першими. Поки в них не буде виконано «проміжні бенчмарки» (interim benchmarks), не можна закрити жоден інший кластер. Це механізм тиску на владу для проведення судової реформи.

Кластер 2: Внутрішній ринок (Internal Market). Це економічне ядро Європейського Союзу. Виконання цього кластеру означає фактичний вступ України до Єдиного ринку ЄС. Його суть полягає в забезпеченні «чотирьох свобод» (рух товарів, послуг, людей, капіталу).

Розділи:

Глава 1: Вільний рух товарів.

Глава 2: Вільний рух робочої сили.

Глава 3: Свобода надання послуг.

Глава 4: Вільний рух капіталу.

Глава 6: Корпоративне право.

Глава 7: Інтелектуальна власність.

Глава 8: Конкурентна політика (антимонопольні норми).

Глава 9: Фінансові послуги.

Глава 28: Захист прав споживачів та охорона здоров'я.

Кластер 3: Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання. Цей кластер регулює, як працює економіка та соціальна сфера.

Розділи:

Глава 10: Інформаційне суспільство та медіа (цифровізація).

Глава 16: Оподаткування (акцизи, ПДВ).

Глава 17: Економічна та монетарна політика (незалежність Нацбанку).

Глава 19: Соціальна політика та зайнятість (трудовий кодекс).

Глава 20: Підприємництво та промислова політика.

Глава 25: Наука і дослідження.

Глава 26: Освіта і культура.

Глава 29: Митний союз (важливо для українського експорту).

Кластер 4: Зелений порядок денний та стале сполучення (Green Agenda).
Найдорожчий для імплементації кластер, оскільки вимагає модернізації інфраструктури та екологічних стандартів. Суть його полягає в інтеграція України в інфраструктуру ЄС та виконання European Green Deal.

Розділи:

Глава 14: Транспортна політика (залізниці, дороги).

Глава 15: Енергетика (інтеграція в ENTSO-E, ринок газу).

Глава 21: Транс'європейські мережі.

Глава 27: Довкілля та зміна клімату (найоб'ємніша глава за кількістю актів права - очищення води, повітря, сміття).

Кластер 5: Ресурси, сільське господарство та згуртованість. Політично найчутливіший кластер для діючих членів ЄС (зокрема Польщі та Франції), бо стосується розподілу грошей з бюджету Європейського Союзу. Суть: агросектор та регіональний розвиток.

Розділи:

Глава 11: Сільське господарство та розвиток сільських територій.

Глава 12: Безпека харчових продуктів, ветеринарна та фітосанітарна політика.

Глава 13: Рибальство.

Глава 22: Регіональна політика (доступ до структурних фондів ЄС).

Глава 33: Фінансові та бюджетні положення (скільки Україна платитиме в бюджет ЄС).

Кластер 6: Зовнішні відносини. Найлегший для України кластер, бо ми вже фактично його виконуємо через війну та санкційну політику.

Розділи:

Глава 30: Зовнішні відносини (торговельні угоди з третіми країнами).

Глава 31: Зовнішня, безпекова та оборонна політика (санкції, спільні заяви).

Скринінг (Screening): на сьогодні Україна проходить етап скринінгу (порівняння нашого законодавства з *acquis*) саме по кластерах.

Варто зауважити, що по складних розділах (наприклад, Глава 27 «Довкілля» або Глава 11 «Сільське господарство») Україна, ймовірно, проситиме так звані перехідні періоди, оскільки розвиток цих сфер вимагає мільярдних інвестицій в умовах російської агресії такий процес унеможлиблюється.

Новітній етап відносин між Україною та Європейським Союзом ознаменувався появою безпрецедентного за своєю логікою та масштабом інструменту – Плану України (Ukraine Plan) [71]. Цей документ, розроблений у межах механізму Ukraine Facility (2024 – 2027) – головного та фінансового інструменту, що пов'язує відбудову України з процесом вступу до Європейського Союзу, – став першим в історії розширення ЄС прикладом глибокої інтеграції фінансової підтримки та передвступної стратегії кандидата.

Ukraine Facility – офіційна назва Регламент (ЄС) 2024/792 про створення інструменту Ukraine Facility [72], з терміном дії на період 2024 – 2027 років з метою забезпечення макрофінансової стабільності, відновлення та модернізації країни для вступу в Європейський Союз з фінансовою підтримкою на суму 50 млрд євро (33 млрд – пільгові кредити, 17 млрд – безповоротні гранти).

Структурно складається із трьох компонентів:

1. Пряма підтримка бюджету – План України (Ukraine Plan) виступає не лише як дорожня карта післявоєнного відновлення, а й як операційна матриця адаптації законодавства, що синхронізує кожен виділений євроцент із конкретним кроком на шляху до повноправного членства. Уряд розробив поквартальний детальний план, де прописано 69 напрямків реформ та 151 індикатор. Це класичний приклад того механізму, коли «гроші в обмін на реформи», адже лєвова частка коштів – 39 млрд – виділяється за цим компонентом.

2. Інвестиційний рамковий інструмент (Ukraine Investment Framework). Це не «живі» гроші, а гарантії. Європейський Союз бере на себе ризики, щоб приватний бізнес та банківські установи не боялися інвестувати в Україну під час війни. Обсяг близько 7 млрд євро, а на меті – залучення до 40 млрд євро приватних інвестицій.

3. Технічна допомога. Покриття відсотків за кредитами, а також оплата роботи експертів, навчання держслужбовців, підтримка муніципалітетів (програми децентралізації).

План України пришвидшує технічну інтеграцію, мають політичний важіль і фіскальну стійкість. Як бачимо, реформи – це не просто вимога Брюсселя, а інструмент виживання.

Таким чином, реформи в Україні остаточно перейшли з площини декларативних намірів у площину чітко вимірюваних індикаторів та щоквартальної звітності перед Брюсселем.

В умовах реалій сьогодення чи можливі поступки або винятки для України як країни-кандидата? У політологічній та юридичній науці існує таке поняття як «Derogation». Це насамперед юридичний термін, що означає часткове скасування, виняток, відступ або зменшення чинності певного закону, норми чи положення, дозволяючи застосовувати його інакше або не застосовувати зовсім у специфічних випадках, часто в умовах надзвичайних ситуацій або для певних категорій [57].

«Derogation», або тимчасовий відступ є цілком можливим для країн-

кандидатів на членство в Європейському Союзі. Однак ЄС вкрай неохоче дає постійні винятки (opt-outs) новим членам. Останні великі opt-outs (наприклад, право не переходити на Євро) отримували старі члени, як-от: Данія, Швеція. Для України реалістичним сценарієм є лише перехідні періоди (наприклад, право продавати м'ясо за старими стандартами тільки на внутрішньому ринку протягом 3-х років після вступу), але не постійні винятки.

Отже, адаптація законодавства України є одностороннім процесом (unilateral process), де суб'єктом змін виступає виключно українська правова система, яка підлаштовується під статичну (на момент переговорів) систему права Європейського Союзу. Простір для дипломатичного маневру обмежується лише узгодженням перехідних періодів (transitional periods) – часових відтермінувань для повного впровадження фінансово затратних норм (наприклад, у сфері екології чи транспорту).

2.2. Реформи в Україні як умова євроінтеграції

Євроінтеграційний курс держави – це не просто політичне рішення, а глибинна трансформація країни-кандидата на членство в Європейському Союзі.

Фундаментальним принципом, що визначає динаміку відносин між Україною та Європейським Союзом, є принцип обумовленості (EU Conditionality). У науковій літературі його часто визначають як стратегію використання матеріальних та політичних стимулів для просування нормативних змін у країнах-партнерах.

Сутність цього механізму можна звести до формули «реформи в обмін на винагороду». Європейський Союз виступає як нормативна сила (Normative Power), що пропонує доступ до своїх благ – фінансових ресурсів (макрофінансова допомога, гранти, доступ до фондів) та інституційних привілеїв (безвізовий режим, зона вільної торгівлі, перспектива членства) - виключно за умови імплементації Україною конкретних демократичних та ринкових перетворень.

Цей підхід еволюціонував від загальних декларацій у 90-х роках минулого століття до чіткого алгоритму «більше за більше» (more for more): чим глибші реформи демонструє Київ, тим більшу підтримку надає Брюссель. І навпаки, стагнація чи відкат реформ автоматично активує принцип «менше за менше», що передбачає замороження фінансування або призупинення політичного діалогу. Україна не може «перескочити» етап реформ через війну. Навпаки, вимоги до кандидата стали більш деталізованими.

Політичні критерії (Political Criteria) становлять фундамент Копенгагенських критеріїв членства і виконують функцію первинного фільтра у процесі розширення Європейського Союзу. Їхня унікальність полягає в тому, що, на відміну від *acquis communautaire* (де потрібно просто переписати закони), політичні критерії вимагають зміни політичної культури та інституційної поведінки.

У контексті євроінтеграції України політичний блок трансформувався в чіткі технічні вимоги (benchmarks) у рамках Кластера 1 «Fundamentals». Головним викликом для України залишається блок Rule of Law, зокрема забезпечення повної інституційної незалежності антикорупційної інфраструктури – Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізована антикорупційна прокуратура, а також перезавантаження органів суддівського врядування. Європейський Союз застосовує до цих критеріїв підхід «нульової толерантності», оскільки недотримання базових демократичних стандартів загрожує цілісності самого Європейського Союзу.

Основою основ дослідження питання реформ в Україні як умови євроінтеграції є аналіз Копенгагенських критеріїв 1993 року. Важливо зазначити, що йдеться не просто про «три пункти з 1993 року», а динамічну систему, яка еволюціонувала. Копенгагенські критерії 1993 року є фундаментом трансформаційних процесів в Україні і слугують своєрідною матрицею реформ.

Політичні критерії були сформульовані на засіданні Європейської Ради в Копенгагені 21–22 червня 1993 року. «Членство вимагає від країни-кандидата

досягнення стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права людини, повагу і захист меншин» [58]. Ці критерії згодом були юридично закріплені у Статті 2 та Статті 49 Договору про Європейський Союз [59]. Тобто, це не просто політична воля, а насамперед договірна вимога.

У Висновках головування [59] було сформульовано три групи вимог до країн-кандидатів:

1. Політичні: стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права людини та захист меншин.
2. Економічні: наявність функціонуючої ринкової економіки та здатність витримувати конкурентний тиск усередині Європейського Союзу.
3. Членські: здатність узяти на себе зобов'язання, що випливають із членства, включаючи дотримання цілей політичного, економічного та валютного союзу.

Згодом, на саміті в Мадриді у 1995 році, до них було додано четвертий - адміністративний критерій – здатність державних органів ефективно впроваджувати законодавство Європейського Союзу.

Політичні критерії – це «вхідний квиток», без виконання яких переговори навіть не починаються або заморожуються. Зауважимо, що Європейський Союз не вимагає ідеальної демократії, адже вона має бути функціональною:

1. Прозорий виборчий процес – чесні, вільні вибори згідно зі стандартами ОБСЄ / БДПІЛ;
2. Парламентський контроль – парламент має реально контролювати уряд, а не бути «принтером»;
3. Баланс влади – система стримувань і противаг. Президент не може узурпувати владу;
4. Громадянське суспільство – наявність активних неурядових організацій, з якими влада веде консультативний діалог, а не воює;
5. Верховенство права (Rule of law) – «ахіллесова пята» більшості пострадянських країн і головний фокус переговорів: незалежність судів, прозора процедура відбору; боротьба з корупцією, наявність антикорупційних

органів, а не просто законів, реальні вироки, а не лише відкриті справи; судові рішення мають виконуватися вчасно й в обов'язковому порядку;

6. Права людини (Human Rights) – базуються на Європейській конвенції з прав людини [60]. Хоча Європейська конвенція з прав людини є документом Ради Європи, а не Європейського Союзу, її ратифікація та дотримання є обов'язковою передумовою членства в ЄС (згідно з політичним Копенгагенським критерієм). Більше того, ст. 6 Договору про ЄС [6] передбачає приєднання самого Євросоюзу до цієї Конвенції.

Свобода слова – незалежність медіа, відсутність цензури, безпека журналістів; заборона дискримінації – рівні права для всіх, незалежно від статі, раси, релігії чи орієнтації; заборона катувань – належні умови в місцях позбавлення волі, реформа поліції;

7. Повага та захист меншин (Respect for and Protection of Minorities) – право на мову та освіту: забезпечення можливості навчатися рідною мовою (за умов збереження вивчення державної); культурна автономія – підтримка культури національних спільнот. Роль політичних критеріїв посилилася після реформи 2020 року, оскільки політичні критерії, особливо судова реформа та права людини винесені в перший кластер. Якщо по політичних критеріях (розділи 23–24) немає прогресу, переговори по всіх інших розділах зупиняються, вступає в дію положення про дисбаланс (Imbalance Clause). Політичні критерії не можна «виконати і забути», адже вони на постійному контролі до останнього дня перед вступом і навіть після нього через механізм Статті 7 Договору про Європейський Союз [6].

Важливим і актуальним для розгляду питання політичних критеріїв є й Мадридський критерій, або адміністративний [69]. Прийнятий у 1995 році в Мадриді, він є для України критичним, оскільки суть вимоги за ним полягає у здатності державного управління ефективно впроваджувати законодавство. Мало просто прийняти закон, треба мати такий чиновницький апарат, що вміє його ефективно виконувати.

Проблема України щодо цього питання – у слабкості державної служби, низьких заробітних платах держслужбовців, відтоку кадрів. Європейський Союз виділяє на це величезні кошти (програми Twinning, SIGMA)

Політичні критерії є фундаментом Копенгагенських критеріїв членства і виконують функцію первинного фільтра в процесі розширення Європейського Союзу. В умовах сучасних реалій України Копенгагенські критерії мисляться абстрактними. Варто згадати, що отримання статусу кандидата 23 червня 2022 року супроводжувалося безпрецедентними умовами – так званими «сьома кроками». Це стало унікальним явищем в історії розширення Європейського Союзу, коли статус надавали авансом, але збереження динаміки прив'язали до конкретних реформ. Таким чином, відбувся перехід від абстрактних Копенгагенських критеріїв до конкретного списку завдань (To-Do-List), що було реалізовано протягом 2022 – 2023 років і дає можливість зробити висновки про високу мобілізаційну спроможність політичної системи України, адже попри умови воєнного стану, Україна змогла реалізувати реформи, які блокувалися роками, зокрема реформа Конституційного Суду України та медіа.

Унікальність політичних критеріїв полягає в тому, що, на відміну від *Acquis Communautaire* (де потрібно просто переписати закони), політичні критерії вимагають зміни політичної культури та інституційної поведінки.

Визначивши нормативний зміст та структуру політичних Копенгагенських критеріїв, доцільно екстраполювати ці теоретичні конструкти на українську політико-правову дійсність. Адже саме ступінь відповідності національних інституцій цим еталонним вимогам є тим індикатором, який визначає динаміку переговорного процесу. Отже, далі представимо аналіз того, як абстрактні вимоги демократії та верховенства права трансформуються (або гальмуються) в умовах українського державотворення:

Судова реформа – відбулося перезавантаження Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів за участі міжнародних експертів, триває кваліфікаційне оцінювання суддів.

Реформа правоохоронних органів – відбулася трансформація від каральних органів до сервісних, також реформувалося Бюро економічної безпеки.

Антикорупційна інфраструктура – посилення НАБУ (національне антикорупційне бюро) та САП (Спеціалізована антикорупційна прокуратура) із забезпеченням їхньої незалежності та ефективності наряду з ВАКС (Вищий антикорупційний суд); повернення обов'язкового декларування майнового стану чиновницького апарату та відкриття реєстрів (ці процеси було призупинено на початку повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 року); прийняття закону про доброчесне лобювання [61] – вимога для обмеження впливу олігархату.

Права національних меншин – внесення змін до законодавства про національні спільноти [63], [64], [65] згідно з рекомендаціями Венеційської комісії (це критична вимога Угорщини та загальна норма Європейського Союзу) [66], [67] Реформа законодавства у сфері захисту прав національних меншин стала прикладом прямого впливу європейської «м'якої сили» на внутрішню політику України. Після ухвалення рамкового Закону № 2827-IX [63], Венеційська комісія у своєму Висновку від червня 2023 року [66] піддала критиці звуження мовних прав меншин, що було використано Угорщиною як аргумент для блокування відкриття переговорів про вступ.

Закон про медіа – імплементація Директиви Європейського Союзу про аудіовізуальні медіапослуги [68]: боротьба з російською пропагандою, прозорість власності засобів масової інформації.

Держуправління – впроваджується грейдова система оплати праці держслужбовців.

Таким чином, євроінтеграційні реформи в Україні є нестандартними за своєю суттю, оскільки відбуваються в умовах війни, а відтак виконують подвійну функцію: не лише наближають членство в Європейському Союзі, а й посилюють внутрішню стійкість держави. Боротьба з корупцією, верховенство

права та ефективне держуправління є необхідними умовами для залучення інвестицій у відбудову та забезпечення довіри міжнародних партнерів.

Економічні критерії є найскладнішими для аналізу євроінтеграційних реформ, оскільки країна-кандидат перебуває в умовах війни, тому класична ринкова логіка конфліктує з потребами воєнної економіки.

Здійснимо аналіз економічних критеріїв шляхом структурування через дві базові вимоги, офіційно визначені Єврокомісією.

1. Наявність діючої ринкової економіки (Functioning Market Economy) – ціни та торгівля мають лібералізуватися, права власності – захищатися, а макроекономічна ситуація - бути стабільною.

Попри втрату 30 % ВВП у 2022 році, банківська система України не впала, гіперінфляція не відбулася, електронні платежі працювали безперебійно, отже, Україна має макроекономічну стабільність, до того ж, Національний банк України є незалежним, з фіксованим курсом на початку, переходом до керованої гнучкості, що свідчить про інституційну зрілість.

Через війну частка держави в економіці зростає – державне втручання (націоналізація стратегічних підприємств і банківських установ), що є вимушеним заходом воєнного часу, але для вступу в Європейський Союз Україна повинна представити чітку стратегію повоєнної приватизації та дерегуляції.

Бізнес-клімат: ринок працює, бізнес адаптується до викликів сучасності – релокація, застосування генераторів тощо, однак захист прав власності від рейдерства чи тиску силовиків усе ще залишається «червоним прапорцем» для Європейського Союзу.

2. Здатність витримувати конкурентний тиск і ринкові сили в Європейському Союзі (Capacity to cope with competitive pressure) – суть вимоги полягає в тому, чи не збанкрутують українські підприємства, якщо завтра зникнуть мита і вони опиняться на одному ринку з німецькими чи французькими гігантами?

Фактор ПВЗВТ (DCFTA) – завдяки Поглибленій та всеохоплюючій зоні вільної торгівлі, що діє з 2016 року, український бізнес вже конкурує на ринку Європейського Союзу, а також відбулася переорієнтація експорту з російської федерації на Європу.

Людський капітал – найболючіший аспект, адже вимушена міграція (як зовнішня, так і внутрішня) – це втрата робочої сили, і без програм повернення мігрантів Україна не зможе забезпечити економічне зростання, необхідне для конкурентоспроможності в Європейському Союзі.

Інфраструктура – руйнування енергетичних об'єктів та логістичних центрів суттєво знижує рівень конкурентоспроможності, однак це пришвидшує інтеграцію в енергомережу Європейського Союзу (ENTSO-E) та розвиток «Шляхів солідарності».

Аналіз виконання економічних критеріїв свідчить про парадоксальну ситуацію. З одного боку, війна завдала нищівного удару по фізичному капіталу та інфраструктурі, що формально віддаляє Україну від відповідності критеріям і стандартам Європейського Союзу. З іншого боку, екстремальні умови довели стійкість ринкових інститутів України. Банківська система податкова служба та логістичні ланцюги продемонстрували адаптивність, яка перевищує показники деяких чинних членів Європейського Союзу у кризові періоди. Тому під час переговорного процесу Україна має наголошувати не на оцінці поточних макропоказників, які є спотвореними військовою агресією, а на інституційній спроможності економіки до відновлення.

Членські критерії (Acquis Criteria) – найбільш об'ємний компонент Копенгагенських критеріїв. Якщо політичний та економічний критерії дають оцінку загальному стану держави, то членський – це «технічний паспорт» готовності країни до щоденного життя «всередині» Європейського Союзу.

Суть критерію полягає у повному прийнятті та імплементації правового доробку Спільноти (Acquis communautaire). Це понад 100 000 сторінок правових актів, рішень судів та спільних стратегій.

Критерій включає три основні цілі:

1. Політичний союз – прихильність цілям Спільної зовнішньої та безпекової політики.
2. Економічний союз – готовність до координації економічних політик.
3. Валютний союз – перспектива запровадження євро (це не є обов'язковим у перший день вступу, однак країна має прагнути відповідати Маастрихтським критеріям [70]).

Саме членський критерій розбивається на ті самі 35 переговорних глав, що розглядалися раніше у нашій роботі. Варто акцентувати увагу на тому, що виконання цього критерію за 6 кластерами і 35 главами визначає здатність України:

- технічно адаптувати законодавство – перекласти та вписати норми Європейського Союзу в українське законодавство;
- забезпечити сумісність інфраструктури, як-от: синхронізувати енергетичні мережі, залізничні колії, стандарти якості продуктів харчування тощо;
- виконувати рішення Суду Європейського Союзу – визнати верховенство права ЄС над національним законодавством у сферах компетенції Євросоюзу.

Виконання Україною членського критерію вирізняється своєю специфікою:

- Динамічна адаптація (Moving Target). Acquis постійно змінюється. Поки Україна впроваджує одні директиви, Європейський Союз приймає вже нові. Таким чином, Україна інтегрується не статичну систему, а в процес, що постійно трансформується.
- Перехідні періоди (Transitional Periods). Жодна країна не здатна виконати членський критерій на 100 % у всіх сферах одразу. Наприклад, Україна може просити про 10-річний перехідний період для впровадження дорогих екологічних стандартів на заводах. Це і є частиною переговорного процесу.

- Секторальні «безвізи» як етапи виконання. До повноправного членства Україна виконує членський критерій частинами: енергетичний – приєднання до ENTSO-E; транспортний – лібералізація перевезень; митний приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту.

Виходячи з вищезазначеного, підсумовуємо, що членський критерій неможливо виконати суто юридичним шляхом. Якщо Копенгагенська вимога щодо *Acquis* фокусується на прийнятті норм, то Мадридський критерій додає до неї вимогу адміністрування. Таким чином, здатність України взяти на себе зобов'язання членства залежить не лише від голосувань у Верховній Раді, а й від ефективності роботи виконавчої гілки влади.

Нами проаналізовано механізми адаптації українського законодавства до права Європейського Союзу, з'ясовано, що інституційний механізм адаптації базується на взаємодії Уряду (через урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції) та Верховної Ради України. Виявлено, що попри високий темп імплементації *Acquis Communautaire* в умовах воєнного стану – «турборежим», існують проблеми з кадровим забезпеченням та необхідністю підвищення якості експертизи законопроектів на відповідність праву Європейського Союзу.

Також визначено роль реформ як передумови євроінтеграції, обґрунтовано, що успішність євроінтеграції України критично залежить від виконання фундаментальних блоків реформ (Cluster 1: Fundamentals), зокрема у сферах верховенства права, антикорупційної політики та реформи державного управління. Доведено, що реформи є не лише вимогою Брюсселя, а й інструментом внутрішньої стійкості держави.

Підсумовуючи аналіз реалізації ключових реформ, слід зауважити, що Україна перейшла від етапу фрагментарного копіювання європейських норм до комплексної інституційної перебудови. Ухвалення фундаментальних законів у сферах судоустрою, антикорупційної політики та медіарегулювання свідчить про створення критичної маси правових передумов для вступу до Європейського Союзу. Головним досягненням цього періоду стало формування

незалежної антикорупційної вертикалі та перезавантаження органів суддівського врядування, що де-факто означає демонтаж старих олігархічних механізмів управління. Таким чином, реформи перестали бути лише зовнішньою вимогою Брюсселя, перетворившись на внутрішній інструмент забезпечення стійкості та прозорості української державності в умовах екзистенційним викликів.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ НАБУТТЯ УКРАЇНОЮ ЧЛЕНСТВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

3.1. Ключові внутрішні та зовнішні виклики на шляху до членства в Європейському Союзі

Набуття повноправного членства в Європейському Союзі є багаторівневим, багатоаспектним і складним процесом, який виходить за межі суто технічної адаптації законодавства. Це непростий шлях подолання критичних бар'єрів, що виникають на перетині внутрішньої трансформації держави та зовнішньої геополітичної кон'юнктури. Сучасна архітектура відносин Україна – Європейський Союз формується під впливом діалектичної напруги: з одного боку, існує безпрецедентна політична воля до розширення, а з іншого – об'єктивні виклики, що ставлять під загрозу темпи та якість інтеграції.

У цьому розділі досліджуються ключові перешкоди, які потребують не лише політичних рішень, а й глибоких структурних змін: від внутрішніх проблем інституційної слабкості та корупції до зовнішніх викликів, пов'язаних із безпековою архітектурою Європи та спротивом окремих акторів міжнародних відносин.

Для забезпечення функціональної готовності до повноправного членства в Європейському Союзі Україна має розв'язати ряд критичних «домашніх завдань», що є внутрішніми викликами на шляху євроінтеграції.

1. Верховенство права та судова реформа (The Rule of Law) – «виклик № 1», який проходить крізь усі звіти Європейської Комісії. Ключовим аспектом цього питання є забезпечення сталої роботи Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів без політичного втручання. Формальне ухвалення законів часто випереджає реальну зміну судової практики.

Незалежність суддів та очищення судової системи залишається під пильним моніторингом Брюсселя.

2. Боротьба з корупцією та деолігархізації. Створення НАБУ та САП стали точкою неповернення в еволюції української правоохоронної системи. Вперше в історії незалежної України було сформовано автономну вертикаль, виведену за межі традиційного політичного впливу. Ці інституції стали втіленням європейського принципу «нульової толерантності» (zero tolerance) до корупції на найвищому державному рівні. Для Європейського Союзу функціонування НАБУ і САП є головним маркером здатності України до самоочищення та переходу від декларативної боротьби з корупцією до невідворотності покарання для представників політичних та економічних еліт. Хоча Україна й створила унікальну антикорупційну архітектуру, однак виклик залишається у результативності, адже рівень системної корупції є доволі високим, тому Європейський Союз очікує не лише гучних затримань, а й остаточних вироків суду. Також вплив олігархів є неприпустимим, отже, навіть в умовах війни викликом є недопущення відновлення олігархічних монополій під час повоєнної відбудови. Впровадження закону про лобювання є ключовим інструментом.

3. Інституційна спроможність та реформа державного управління. Інституційна спроможність України на шляху до Європейського Союзу є не просто сумою адміністративних ресурсів, а мірилом життєздатності державної системи в умовах цивілізаційного переходу. Вона виступає тим «м'язом», який перетворює статичні норми європейського права (acquis) на динамічну соціальну реальність. Процес європейської інтеграції наочно продемонстрував, що успіх реформ залежить не від кількості ухвалених нормативно-правових актів, а від спроможності державних інституцій діяти автономно, професійно та прозоро. Таким чином, розбудова інституційної спроможності стає фундаментальною передумовою перетворення України з об'єкта зовнішньої допомоги на повноправного та ефективного суб'єкта європейського політичного простору. Вступ до Європейського Союзу вимагає від державного

апарату колосальної експертної роботи, однак Україна потребує великої кількості фахівців, які вільно володіють англійською мовою та знаються на праві Європейського Союзу, для роботи в кожному міністерстві. Важливою є здатність держави не лише писати плани, а й ефективно адмініструвати європейські фонди без корупційних ризиків, працювати під час кризи, застосовувати законодавства Європейського Союзу на практиці тощо.

4. Економічна трансформація та конкурентоспроможність. Економічна трансформація України в контексті євроінтеграції є процесом фундаментального переходу від моделі перехідної економіки до статусу стійкої ринкової системи, здатної витримувати конкурентний тиск усередині Єдиного ринку Європейського Союзу. Це не просто зміна торговельних партнерів, а глибока синхронізація з промисловими та технологічними стандартами Спільноти. Конкурентоспроможність у цьому сенсі постає як інтегральний показник успіху: вона вимагає від українського бізнесу відмови від олігархічних методів господарювання на користь інноваційності, енергоефективності та високої доданої вартості. Таким чином, економічне наближення стає головним драйвером модернізації національної економіки, перетворюючи Україну на стратегічний актив європейської економічної безпеки. Згідно з Копенгагенським критеріями [55], Україна має довести здатність витримувати конкурентний тиск усередині Єдиного ринку Європейського Союзу, здатність бізнесу та держави ефективно поглинати інвестиції, зміна структури економіки з аграрно-сировинної на промислово-сервісну. Фундаментом економічної трансформації має бути глибока та всеохопна зона вільної торгівлі, щоб вітчизняні виробники не просто отримали доступ до Європейського Союзу, а стали органічною та успішною частиною його економічного організму.

5. Демографічна криза та людський капітал. Демографічна стабільність та збереження людського капіталу є фундаментальною передумовою успішності євроінтеграційного проєкту України. Якщо інституційні реформи будують «каркас» майбутнього членства, то люди є тим

життєвим ресурсом, який має наповнити цей каркас змістом. Сучасна демографічна криза, посилена масштабною міграцією та втратами на фронті, перетворює питання людського капіталу з гуманітарного на безпекове. Членство в Європейському Союзі у цьому контексті виступає не лише як політична мета, а як головний інструмент репатріації та утримання таланту. Створення європейських стандартів якості життя, безпеки та професійної самореалізації є єдиним дієвим механізмом перетворення «відтоку мізків» на «циркуляцію талантів», без чого повноцінна інтеграція в європейську родину народів залишиться формальною процедурою без суб'єктного наповнення. Це відносно новий, але досить критичний внутрішній виклик, спровокований збройною агресією російської федерації. Мільйони українських громадян перебувають за кордоном через війну, а членство в Європейському Союзі потребує робочої сили та інтелектуального ресурсу всередині країни для повноцінної реалізації реформ. Також нагальною є адаптація ветеранів війни та постраждалих внаслідок агресивних дій російської федерації, що створює значне навантаження на соціальну систему.

Внутрішні виклики на шляху України до членства в Європейському Союзі становлять складну систему інституційної інерції, подолання якої вимагає не лише законодавчої активності, а й докорінної зміни політичної та правової культури. Головним бар'єром залишається так званий «імплементаційний розрив» – відстань між високими європейськими стандартами, закріпленими в законах, та реальним станом правозастосування на місцях. Успіх внутрішньої трансформації залежить від здатності держави забезпечити сталість антикорупційної архітектури, незалежність судової влади та професійність державного апарату. Таким чином, внутрішні реформи є не просто «технічним завданням» Брюсселя, а екзистенційним вибором України, спрямованим на побудову стійкої демократичної системи, здатної функціонувати в умовах жорсткої конкуренції всередині Європейського Союзу.

Варто зазначити, що перешкоди існують не лише всередині України, а й у самій архітектурі Європейського Союзу та глобальній політиці в цілому.

1. Безпековий фактор та «завершення війни». Це найскладніший виклик, який часто обговорюється «поза лаштунками» і має парадоксальний характер, адже воєнні дії на території України стали водночас і перешкодою, і головним прискорювачем інтеграції. До 2022 року Європейський Союз розглядав розширення як суто бюрократичний процес. На сьогодні це стратегічний інструмент безпеки. Україна сприймається як «безпековий щит» Європи, що докорінно змінює логіку переговорів. Україна пропонує Європейському Союзу унікальний безпековий актив – найдосвідченішу армію на континенті та розвинений сектор оборонних технологій, що перетворює її зі «споживача безпеки» на «постачальника».

Хоча в Копенгагенських критеріях [55] немає пункту «відсутність війни», у правовій архітектурі Європейського Союзу існує принцип територіальної цілісності та добросусідства. Основний виклик полягає в тому, як застосувати *Acquis Communautaire* на територіях, які держава тимчасово не контролює. Європейський Союз, у свою чергу, побоюється повторення ситуації з Кіпром, коли країна вступила з неврегульованим територіальним конфліктом [74]. Дискусія в Брюсселі ведеться навколо того, чи можливий вступ «частинами» (імплементация норм на підконтрольній території) або ж членство можливе лише після повної деокупації чи формальної угоди про припинення вогню.

Стаття 42 (7) Договору про Європейський Союз зобов'язує членів надати «допомогу та підтримку всіма доступними засобами» [6] у разі агресії проти одного з них. Для багатьох країн Європейського Союзу це створює страх прямого втягнення у війну з російською федерацією. Україна має довести, що її членство в Європейському Союзі є кроком до стабілізації регіону, а не до постійної ескалації. Саме тому підписання двосторонніх безпекових угод – з Великобританією, Німеччиною, Францією – розглядається як «місток» до майбутнього членства [76].

Безпековий виклик на шляху до Європейського Союзу створює унікальний прецедент у теорії інтеграції – *accession through war* (вступ через війну). Традиційна вимога про врегулювання всіх територіальних спорів до

моменту вступу (так звані «Мадридські критерії») сьогодні конфліктує з геополітичною реальністю. Для України завершення війни є не просто політичною умовою, а технічною передумовою для повноцінного функціонування Єдиного ринку та Шенгенської зони на її території. Відтак, успіх інтеграції залежатиме від здатності Києва та Брюсселя розробити гнучку модель членства, яка б дозволяла країні інтегруватися інституційно ще до остаточного розв'язання безпекових питань на полі бою.

2. Спротив окремих держав-членів та право «вето». Рішення про кожний крок: відкриття кластера – закриття розділу – підписання договору, приймається консенсусом усіх 27 країн-членів Європейського Союзу. Однак не виключено застосування політичного шантажу. Приклад Угорщини показує, як окремі країни можуть використовувати українське питання для отримання преференцій від Брюсселя або через особисті зв'язки з російською федерацією. Також економічні конфлікти є яскравим прикладом того, що навіть союзники можуть чинити опір, коли мова йде про захист власного ринку від потужного українського конкурента.

Спротив окремих членів ЄС щодо членства України має не стільки ідеологічне, скільки прагматично-економічне підґрунтя. Використання права «вето» часто є формою протекціонізму, спрямованого на захист внутрішніх ринків (зокрема аграрного та логістичного) від конкуренції з боку потужного українського сектору. Це створює парадоксальну ситуацію: країни, які політично підтримують євроінтеграцію України, можуть ставати її головними опонентами в економічній площині. Відтак, виклик для української дипломатії полягає у переході від загальної політичної адвокації до мікрорівневих переговорів, спрямованих на компенсацію потенційних втрат скептично налаштованих держав, що дозволить розмити підстави для застосування ними права вето на фінальних етапах вступу.

3. Реформа самого Європейського Союзу. Європейський Союз ставиться з пересторогою, оскільки прийняття такої великої країни, як Україна, розбалансиує систему. Україна – велика аграрна держава з низьким рівнем ВВП

на душу населення. Відтак її вступ перетворить багато інших країн-реципієнтів, наприклад, Польщу чи країни Балтії на донорів через те, що значна частина аграрних та структурних фондів перерозподілиться на користь Києва.

Таким чином, узагальнюємо, що на сучасному етапі реформа Європейського Союзу та розширення його стали двома нерозривними процесами. Брюссель перейшов від парадигми «розширення за будь-яку ціну» до концепції «спочатку внутрішня трансформація, потім – прийом нових членів». Для України це створює додатковий рівень складності: її вступ тепер прямо залежить від успіху інституційної перебудови самого Союзу, зокрема у питаннях бюджетної політики та механізмів прийняття рішень. Таким чином, готовність України до членства має синхронізуватися з готовністю Європейського Союзу до інтеграції такого масштабного суб'єкта, що робить часові рамки вступу перемінною величиною, яка визначається консенсусом усередині самого блоку.

Зовнішній контур викликів на шляху України до Європейського Союзу свідчить про те, що успіх інтеграції залежить не лише від темпу реформ у Києві, а й від здатності самого Європейського Союзу до внутрішньої трансформації. Україна вступає в Європейський Союз у період масштабної зміни світового порядку, де її членство розглядається Брюсселем як геополітична необхідність, але водночас викликає побоювання щодо економічної та інституційної стійкості Спільноти. Відтак, українська дипломатія має працювати в умовах «подвійної стратегії»: доводити свою цінність як безпекового щита Європи та водночас пропонувати конструктивні моделі розв'язання аграрних та бюджетних суперечностей, що виникають у процесі зближення.

Безперечний факт існування зовнішніх викликів, або бар'єрів на шляху до євроінтеграції вимагає стратегічного плану подолання або їх нейтралізації, що має базуватися не на проханнях, а на прагматичному розрахунку та демонстрації переваг України для Європейського Союзу.

1. Перехід від гуманітарного до прагматичного наративу. Україна має змінити риторику діалогу з Європейським Союзом, акцентуючи увагу на тому, що членство України – це вигода для Європейського Союзу, адже Україна приносить ЄС унікальний досвід сучасної війни (Military Tech), величезний енергетичний хаб та статус гаранта продовольчої безпеки. Тому ми маємо переконати європейського виборця, що Україна є не тягарем, а стратегічним активом.

2. Диференціація роботи з країнами-скептиками. Замість загальних заяв, дипломатичний корпус має працювати з кожною країною «вето» індивідуально, шукаючи точки перетину в спільних економічних інтересах, узявши за мету своєї роботи розмити політичне «вето» через створення потужних економічних лобі всередині цих країн. У випадку з Польщею варто створювати спільні аграрні переробні підприємства, щоб польський бізнес отримував частку прибутку від українського експорту. У випадку з Угорщиною – пропонувати спільні інфраструктурні проекти та залучати міжнародних посередників, наприклад Венеційську комісію, для арбітражу в питаннях національних меншин.

3. Формування коаліції «Друзів розширення 2.0». Україна має стимулювати країни Балтії, Польщу, Скандинавію та Чехію тиснути на так звану «стару Європу» – Німеччину та Францію. Використовувати платформу Люблинського трикутника [73] та нові формати безпекової співпраці для створення постійного тиску на Брюссель щодо дотримання графіків переговорів з метою недопущення пауз у переговорах, постійно тримаючи питання розширення в топі порядку денного.

4. Подолання «аграрного страху» через перехідні періоди. Найбільшим зовнішнім викликом є страх фермерів Європейського Союзу перед українським агросектором. Отже, ми маємо проактивно пропонувати тривалі перехідні періоди, наприклад, від 7 до 10 років, на прями дотації з бюджету Європейського Союзу в обмін на повний доступ до ринку, а також на меті має бути зняття економічного обґрунтування для політичного блокування вступу.

5. Синхронізація з реформою самого Європейського Союзу. Необхідно офіційно підтримати реформу системи голосування в Європейському Союзі – здійснити перехід від одностайності до кваліфікованої більшості. Навіть якщо це має вигляд втрати частки суверенітету в майбутньому, але для України це єдиний спосіб уникнути шантажу однієї країни у процесі вступу. Україна має стати ідейним союзником Брюсселя в модернізації Європейського Союзу.

Ефективна нейтралізація зовнішніх викликів вимагає від української дипломатії переходу до реалполітик. Україна повинна перестати бути прохачем і стати суб'єктом, який пропонує рішення для внутрішніх криз Європейського Союзу. Шляхом поєднання секторальної інтеграції (енергетика, цифровізація) з готовністю до компромісів у чутливих аграрних питаннях, Київ зможе мінімізувати простір для маневру країн-скептиків. Таким чином, зовнішні виклики мають розглядатися не як нездоланні стіни, а як точки переговорів, де головним аргументом України є її здатність посилити глобальну конкурентоспроможність Європейського Союзу.

Виходячи з вищезазначеного, систематизовано ключові виклики для України на шляху до членства в Європейському Союзі. Встановлено, що головним зовнішнім викликом є повномасштабна агресія російської федерації та геополітична невизначеність, а внутрішнім – інституційна спроможність держави впроваджувати складні норми Європейського Союзу під час війни. Зазначено, що війна виступає подвійним фактором: з одного боку, вона ускладнює економічні перетворення, а з іншого – стала каталізатором надання Україні статусу кандидата.

3.2. Модель та терміни потенційного членства України в Європейському Союзі: прогнози та сценарії

Процес інтеграції України до Європейського Союзу на сучасному етапі виходить за межі класичної парадигми розширення, перетворюючись на унікальний геополітичний та інституційний експеримент. На відміну від

попередніх хвиль рішень про приєднання, кейс України розгортається в умовах активних бойових дій, що вимагає у двосторонньому порядку не лише бюрократичної ретельності, а й стратегічної гнучкості.

Центральним питанням сучасної дискусії є пошук оптимальної моделі членства, яка б дозволила Україні інтегруватися в Європейський простір без ризику інституційної дестабілізації самого Європейського Союзу. Це створює умови для переходу від статичних очікувань до розробки динамічних сценаріїв, де часові рамки вступу не фіксована дата, а вибудована похідна від темпів внутрішньої трансформації Києва та глибини реформування Брюсселя.

У межах цього підрозділу ми проаналізуємо еволюцію інтеграційних моделей від традиційного лінійного підходу до концепції ступеневого входження. Окрема увага приділятиметься прогнозуванню часових горизонтів вступу. Розгляд потенційних сценаріїв дозволить не лише оцінити поточну динаміку відносин Україна – Європейський Союз, а й окреслити критичні точки, що визначатимуть архітектуру майбутнього членства у середньостроковій перспективі.

Історичний досвід розширення Європейського Союзу свідчить про те, що інституційна пам'ять Спільноти завжди базувалася на принципі статичності: тривалого очікування за «зачиненими дверима» до моменту повної відповідності стандартам. Однак кейс України став каталізатором перегляду цієї фундаментальної догми, ознаменувавши перехід від «класичної моделі» одномоментного вступу до гнучкої концепції «ступеневої інтеграції».

Традиційний підхід «все або нічого» (binary choice), який домінував під час розширення 2004 року, виявився малоефективним у сучасних геополітичних реаліях, оскільки створював ризик «втоми від очікування» та залишав країну-кандидата поза межами економічних переваг Єдиного ринку на довгі роки [81]. Натомість нова парадигма «ступеневого членства» пропонує інкрементальний шлях: поетапне включення України до галузевих політик, фінансових інструментів та інституційних форматів Європейського Союзу ще

до підписання фінального Договору про вступ. Тобто, раніше було тільки «так» або «ні», а тепер є «поступове так», що є суттю інкрементального шляху.

У даному контексті еволюція моделі членства розглядається не лише як технічне спрощення процедур, а як стратегічна дифузія, де Україна поступово стає органічною частиною європейського організму. Іншими словами, відбувається взаємопроникнення систем України і Європейського Союзу. Дослідження цього переходу дозволяє зрозуміти, як Україна долає статус стороннього спостерігача, перетворюючись на активного учасника внутрішніх процесів Європейського Союзу через механізми ранньої інтеграції та секторальної конвергенції.

Зазначимо, що традиційна модель розширення Європейського Союзу панувала під час п'ятої хвили цього процесу і передбачала принцип «все або нічого», згідно з яким країна стає членом тільки після повного виконання всіх умов. Класична модель у сучасних умовах загрожує Україні десятиліттями очікування без реальних економічних бонусів у процесі, що може призвести до виснаження суспільної підтримки реформ. Тому масштаб України, складність її внутрішньої трансформації та нова методологія 2020 року змушують Європейський Союз розглядати альтернативні моделі, а саме: ступеневу модель (Staged/Gradual Integration), або модель «поступового входу», суть якої полягає в отриманні переваг членства ще до набуття статусу члена.

- Секторальна інтеграція (поточний етап). Україна вже є частиною енергетичного Євросоюзу (синхронізація з ENTSO-E), транспортного Євросоюзу (транспортний безвіз) та цифрового Євросоюзу (роумінг, Дія).

- Доступ до Єдиного ринку. Він передбачає усунення немитних бар'єрів для українських товарів та послуг. Це так зване «економічне членство» без політичного представництва в Раді Європейського Союзу.

- Участь в інституціях без права голосу. Ступенева модель передбачає участь українських міністрів та експертів у засіданнях профільних комітетів Європейського Союзу як спостерігачів.

- Повноправне членство. Цей ступень є фінальною точкою, коли Україна отримує право голосу та квоти в Європейському Парламенті та Європейській Комісії.

Попри переваги ступеневої моделі у порівнянні з традиційною, вона має й свої недоліки, адже існує ризик «застрягти» на одному з етапів без фінального вступу.

Таким чином, ступенева модель членства (Staged Integration) постає не просто альтернативним шляхом, а новою філософією розширення Європейського Союзу, що адаптована до масштабів та специфіки українського кейсу. Її головна перевага полягає у відмові від статичного очікування «фінального дня» на користь динамічної дифузії України в європейській структурі. Кожен пройдений ступінь - від секторальної асоціації до інтеграції в Єдиний ринок – є важливим етапом, що приносить реальні економічні дивіденди бізнесу та соціальні гарантії громадянам ще до офіційного підписання Договору про вступ. Отже, модель нівелює ризик «реформаторського вигорання» та перетворює процес інтеграції на систему взаємовигідних, послідовних кроків.

У підсумку, перехід до ступеневої моделі членства означає, що Україна перестає бути об'єктом, який чекає на дозвіл увійти, і стає активним суб'єктом, який власною ефективністю розширює простір своєї присутності в Європі. Це шлях від формальної відповідності критеріям до фактичного злиття економічних та правових систем, де повноправне членство стає не подарунком Брюсселя, а закономірним фіналом глибокої та незворотної трансформації.

Альтернативною до традиційної моделі є також модель «Європи різних швидкостей» (Multi-speed Europe) – найбільш дискусійна концепція у теорії європейської інтеграції [79]. Вона передбачає, що не всі країни-члени повинні інтегруватися в усіх сферах одночасно або з однаковою інтенсивністю. Країни, що виявляють бажання та готові рухатися вперед у певних політиках, виконують це, тоді як інші залишаються на попередніх етапах, однак залишають за собою право приєднатися пізніше. Модель визнає, що

розширений союз занадто різноманітний, щоб нав'язувати всім ідентичні темпи розвитку.

Для України ця модель може стати «перепусткою» до політичного членства, навіть якщо вона не готова до повної економічної чи безпекової інтеграції в окремих нішах.

Україна може вступити до Європейського Союзу, але роками залишатися поза межами Єврозони. Це дозволить зберегти гнучкість національної монетарної політики для повоєнного відновлення, поки економіка не досягне Маастрихтських критеріїв конвергенції [82].

Через безпекові ризики та необхідність укріплення зовнішнього кордону, приєднання до Шенгену [83] може бути відтерміновано. Україна буде членом Європейського Союзу (з політичним голосом), однак митний та паспортний контроль на кордонах з Польщею чи Румунією може зберігатися протягом перехідного періоду.

Спільна аграрна політика є найбільш чутливою зоною, оскільки така модель може передбачати поступове (протягом 5–10 років) нарощування прямих субсидій українським фермерам, щоб не спричинити колапс бюджету Європейського Союзу та не викликати протестів фермерів у Польщі чи Франції.

Перевагами такої моделі для України є швидкий вступ – дозволяє отримати політичне «крісло за столом» у Брюсселі значно раніше; економічна адаптація – захищає вразливі сектори української економіки від миттєвого конкурентного шоку; гнучкість реформ – дає час на доопрацювання складних стандартів без затримки всього процесу. Наряду з перевагами моделі «Європи різних швидкостей» існують і певні ризики, що, за своєю суттю, мають негативний підтекст. Отже, статус «другосортного члена» - ризик опинитися на периферії прийняття рішень; складність адміністрування - складно пояснити громадянам, чому країна де-юре в Європейському Союзі, а де-факто «безвіз» на кордонах чи дотації інші; замороження статус-кво – перехідні періоди можуть стати постійними через політичний тиск країн-скептиків.

Таким чином, модель «Європи різних швидкостей» у контексті української інтеграції слід розглядати як прагматичний інструмент управління складністю. Вона дозволяє розв'язати суперечність між геополітичною необхідністю негайного прийняття України до Європейського Союзу та об'єктивною неможливістю миттєвої синхронізації всіх секторів економіки. Для України ця модель є стратегічно вигідною за умови, що вона містить чіткі часові межі перехідних періодів та юридичні гарантії автоматичного переходу до наступних «швидкостей» без додаткових політичних вето. Отже, диференційована інтеграція стає не способом дискримінації, а гнучким механізмом солідарного розвитку в межах великого та гетерогенного об'єднання.

Здійснивши аналіз трьох моделей членства, ми дійшли висновку, що для України критично важливими є ступенева модель і модель «Європи різних швидкостей», оскільки ступенева описує шлях до членства (як увійти), а «Європи різних швидкостей» - архітектуру життя після вступу (як співіснувати).

Для України ці моделі не є взаємовиключними, навпаки вони утворюють єдину логічну послідовність інтеграції - синергію на євроінтеграційному шляху України.

Етап «До вступу» (ступенева модель) – Україна рухається сходами реформ. Для прикладу, заклавши кластер «Внутрішній ринок», вона отримує економічні переваги, але ще не має права голосу в Європейському Союзі, що дозволяє економіці адаптуватися поступово, не чекаючи політичного рішення 27 столиць країн-членів.

Етап «Після вступу» (модель різних швидкостей) – після підписання Договору про вступ Україна стає членом Європейського Союзу, але потрапляє в систему «різних швидкостей». Вона може бути у «першій швидкості» – у питаннях спільної оборони та безпеки, враховуючи унікальний бойовий досвід; у «другій швидкості» – щодо зони Євро, використовуючи гривню для стабілізації економіки або Шенгену – поки триває укріплення кордонів.

Таким чином, ступенева модель - це стимул для реформ, а модель різних швидкостей – запобіжник від інституційного паралічу. Тому стратегічне поєднання ступеневої моделі (як методу входу) та моделі різних швидкостей (як інструменту адаптації) є найбільш життєздатною формулою успіху для України. Це дозволяє перетворити складний процес розширення на керований алгоритм поступового зближення, де кожен крок є прогнозованим, безпечним та економічно виправданим для обох сторін.

Процес приєднання України до Європейського Союзу розгортається у двох паралельних часових вимірах, які часто не збігаються. Аналіз термінів приєднання України до Європейського Союзу демонструє конфлікт між двома підходами – геополітичним прискоренням та процедурною суворістю.

Політичний оптимізм: горизонт «2030». Цей часовий орієнтир став офіційним дискурсом після заяви Президента Європейської Ради Шарля Мішеля на Бледському стратегічному форумі 28 серпня 2023 року: «Ми повинні бути готові – з обох сторін – до розширення до 2030 року. Це означає, що наступний довгостроковий бюджет Європейського Союзу повинен включати наші спільні цілі. Це амбітно, але необхідно» [84]. Ця заява перевела дискусію з питання «чи вступить Україна?» у площину «коли вона вступить?».

Суть горизонту «2030» полягає у політичному тиску на бюрократичний апарат, змушуючи його відійти від інерційного сценарію, через встановлення 2030 року як дати готовності Європейського Союзу до розширення. В українському вимірі – офіційний Київ декларує готовність завершити переговорний процес протягом 2-3 років, орієнтуючись на 2027 рік як фінальну точку технічної готовності. До того ж, це корелює з термінами фінансового інструменту Ukraine Facility, що розрахований на 2024–2027 роки [71].

Європейська Комісія традиційно дотримується принципу «власних заслуг», де швидкість вступу визначається не політичною доцільністю, а якістю імплементації *Acquis Communautaire* (понад 30 000 правових актів). Так званий «бюрократичний реалізм» (*Merit-based approach*). Окреслюємо критичні етапи, що визначають час:

1. Скринінг – процес детальної перевірки відповідності українського законодавства європейському, що зазвичай триває від 1 до 1,5 року.

2. Закриття кластерів – кожен із 6 кластерів потребує одностайної згоди всіх 27 країн-членів як для відкриття, так і для закриття. Найскладнішим кластером є Fundamentals (Основи), оскільки залишається відкритим до самого набуття членства.

3. Ратифікаційний лаг – після підписання Угоди про вступ починається процес ратифікації національними парламентами. Історично цей етап триває від 12 до 24 місяців.

Питання часових горизонтів приєднання України до Європейського Союзу сьогодні перебуває у центрі напруженої дискусії, що розгортається між «логікою швидкості» та «логікою якості». Цей підрозділ присвячений аналізу часової динаміки інтеграційного процесу, який вперше в історії розширень Європейського Союзу долає шлях від подання заявки до відкриття всіх переговорних кластерів у рекордно короткі терміни.

Сучасний дискурс щодо термінів вступу сформований двома ключовими полюсами. З одного боку, ми спостерігаємо безпрецедентний політичний оптимізм, втілений у «горизонті 2030» Шарля Мішеля [84] та амбітних планах українського уряду завершити переговори до кінця 2028 року. З іншого боку, існує бюрократичний реалізм Європейської Комісії, який базується на жорсткому принципі «власних заслуг» (Merit-based approach) та вимагає не лише формальної адаптації права (acquis), а й доведеної спроможності інституцій працювати за стандартами Європейського Союзу.

У межах цього аналізу ми розглянемо сценарії часової динаміки, що базуються на результатах завершеного у 2025 році офіційного скринінгу та відкритті переговорних кластерів. Особлива увагу буде приділено тому, як геополітична необхідність якнайшвидшого вступу України корелює з технічними вимогами ратифікаційного процесу у 27 столицях держав-членів. Дослідження цих сценаріїв дозволяє визначити реалістичне «вікно можливостей» для України, враховуючи як внутрішню динаміку реформ, так і

готовність самого Європейського Союзу до найбільшої інституційної трансформації у своїй історії.

1. Оптимістичний (Fast-track) – 2029 – 2030. Повномасштабна агресія російської федерації проти України 24 лютого 2022 року стала не лише викликом для безпекової архітектури континенту, а й каталізатором радикальної трансформації інтеграційних механізмів Європейського Союзу. Поява концепції «Fast-track» (прискореного треку) ознаменувала перехід від інерційної, багаторічної моделі кандидатства до формату «геополітичної невідкладності».

Ключовим аспектом «Fast-track» є не стільки спрощення технічних вимог, скільки концентрація політичного ресурсу [85]. Ми проаналізуємо, як українська дипломатія змогла синхронізувати внутрішній «турборежим» законотворчості з вікном стратегічних можливостей Брюсселя. Особлива увага буде приділена тому, чи є прискорений вступ України винятком із правил (*sui generis*), чи він закладає фундамент для нової, більш динамічної архітектури розширення Європейського Союзу у XXI столітті. Дослідження цього сценарію дозволяє з'ясувати баланс між необхідною швидкістю інтеграції та обов'язковою якістю імплементації європейських стандартів, що є запорукою стійкості майбутнього членства.

Сходинки «Fast-track» сценарію: Дорожня карта до 2028 року

1. Етап інтерактивного скринінгу (2024 – 2025 роки). Україна завершила основну фазу селф-скринінгу та офіційних пояснювальних сесій у стислі терміни. Сформовано повний реєстр розбіжностей між українським правом та *acquis*. Інноваційним є використання цифрових інструментів моніторингу реформ, що дозволило Брюсселю бачити прогрес у реальному часі.

2. Кластерний спринт (2025 – 2026 роки). Україна відкриває переговори цілими кластерами, замість відкриття по одному розділу. Пріоритетом є одночасна робота над Кластером 1 (Основи) та Кластером 2 (Внутрішній ринок). За мету обрано досягнення «промислового безвізу»

(АСАА) та повної інтеграції в цифровий ринок ще до закриття політичних питань.

3. Технічне закриття та «Pre-accession» статус (2027 рік). На цьому етапі Україна має завершити імплементацію всіх ключових директив, передбачених «Планом України» (Ukraine Facility) [71]. Відбувається підготовка фінального звіту Європейської Комісії про готовність України (Avis), який має бути безапеляційно позитивним. Україна де-факто починає брати участь у засіданнях Ради Європейського Союзу як спостерігач.

4. Політична фіналізація та ратифікація (2027 – 2028 роки). Це найбільш ризикований етап, оскільки швидкість залежить від парламентів 27 країн-членів. Можливе використання політичного тиску та безпекових аргументів для скорочення терміну ратифікації з традиційних 2-х років до 10–12 місяців. У результаті цього відбудеться набуття повноправного членства, імовірно, з перехідними періодами.

Сценарій «Fast-track» є не юридичним скороченням вимог, а адміністративним ущільненням графіку. Його успіх базується на здатності української державної машини працювати в режимі постійної надзвичайної ситуації. Головна перевага цієї моделі – мінімізація часу, протягом якого Україна залишається у «сірій зоні» між Сходом та Заходом. Проте «Fast-track» вимагає від Європейського Союзу не меншої мобілізації, зокрема готовності до швидких внутрішніх реформ бюджету та процедур голосування, без яких прийом такого масштабного члена у 2028 році буде технічно ускладненим.

2. Поміркований – 2032 – 2035. На відміну від «Fast-track», цей сценарій передбачає, що вступ відбудеться не раніше наступного семирічного бюджетного циклу Європейського Союзу (після 2027 року), коли Союз пройде через внутрішню реформацію.

1. Основні передумови сценарію:

«Якість понад швидкість»: Брюссель наполягає на тривалому моніторингу реального застосування законів (track record), а не лише на їх ухваленні [86].

Складність аграрного та екологічного секторів: Україна стикається з необхідністю модернізації тисяч підприємств згідно з «Зеленим курсом» (Green Deal), що потребує колосальних інвестицій та часу.

Внутрішня реформа Європейського Союзу: вступ України відкладається до моменту, поки ЄС не змінить систему голосування (відмова від одностайності) та не перерозподілить аграрні субсидії.

Етапи поміркованого шляху:

1) 2025 – 2028 роки: завершення переговорів за більшістю кластерів, але затримка за найбільш складними розділами (екологія, юстиція, фінансовий контроль).

2) 2029 – 2031 роки: період «глибокої адаптації». Україна отримує доступ до Єдиного ринку, але залишається в статусі кандидата, удосконалюючи інституційну спроможність.

3) 2032 – 2034 роки: підписання Угоди про вступ та тривалий період ратифікації, де кожна країна Європейського Союзу висуває додаткові вимоги щодо захисту своїх ринків.

4) 2035 рік: офіційне набуття членства.

Виклики та переваги:

1) Ризик «втоми» – тривале очікування може призвести до зниження підтримки євроінтеграції серед українського суспільства.

2) Економічна стійкість – довший період підготовки дозволяє українському бізнесу краще підготуватися до жорсткої конкуренції в Європейському Союзі.

3) Інституційна надійність – вступ відбувається лише тоді, коли судова та антикорупційна системи працюють бездоганно, що гарантує стабільність членства.

Поміркований сценарій (2032 – 2035) є відображенням бюрократичного та економічного реалізму. Він визнає, що інтеграція такої масштабної держави, як Україна, не може бути механічним процесом і вимагає глибокої синхронізації соціально-економічних моделей. Хоча цей сценарій менш

привабливий політично, він є найбільш безпечним з точки зору інституційної стійкості, оскільки мінімізує ризик «поверхневої інтеграції», за якої країна стає членом Європейського Союзу юридично, але залишається чужорідним тілом економічно та у правовому полі. У межах цього сценарію Україна має шанс вступити до Союзу як повністю зріла демократія з конкурентоспроможною економікою.

3. Песимістичний – після 2040 року. Цей сценарій базується на припущенні, що внутрішні кризи в Європейському Союзі та зовнішні безпекові виклики створять «ідеальну штормову ситуацію», яка зробить членство України політично неможливим у найближчі десятиліття [87].

1. Основні детермінанти песимістичного сценарію:

1) Ерозія політичної волі в Європейському Союзі: зростання популярності праворадикальних та популістських рухів у країнах-членах (наприклад, у Франції, Німеччині, Австрії), які використовують тему розширення як загрозу добробуту національних громадян.

2) «Інституційний параліч» Євросоюзу: нездатність Європейського Союзу реформувати систему прийняття рішень (скасувати вето), що дозволяє будь-якій одній державі блокувати вступ України з мотивів двосторонніх суперечок (історія, агропродукція, права меншин).

3) Тривалий конфлікт низької інтенсивності: війна перетворюється на виснажливе протистояння без чіткого правового врегулювання, що відлякує інвесторів та змушує Брюссель безкінечно відкладати безпекові гарантії.

Етапи та ознаки «заморозки»:

1) Нескінченне кандидатство: Україна роками перебуває в статусі кандидата, закриваючи технічні глави, але щоразу наражається на нові політичні вимоги («пастка Західних Балкан»).

2) «Втома від реформ»: через відсутність чіткої дати вступу українське суспільство та еліти втрачають мотивацію до болючих змін, що призводить до відкату в антикорупційній та судовій сферах.

3) Заміна членства на «партнерство»: Європейський Союз пропонує Україні альтернативні формати (наприклад, «Розширене сусідство+»), які дають доступ до ринку, але позбавляють права голосу в Брюсселі.

Наслідки та ризики песимістичного сценарію:

1) Україна залишається в «сірій зоні» безпеки між НАТО/Європейським Союзом та російською федерацією, що провокує нові цикли агресії.

2) Відбувається відтік капіталу та людського ресурсу в країни Європейського Союзу без можливості їх повернення в неререформовану країну.

3) Високий ризик посилення авторитарних тенденцій усередині країни через розчарування в європейському проєкті.

Песимістичний сценарій (після 2040 року) є попередженням про можливість «інституційного відчуження». Він демонструє, що статус кандидата та відкриття переговорів не є гарантією успіху. Головний урок цього сценарію для України полягає в тому, що «вікно геополітичних можливостей» є обмеженим у часі. Якщо Україна не встигне пройти критичну масу реформ, поки в Європі існує консенсус щодо її підтримки, процес ризикує перетворитися на бюрократичну інерцію. Цей сценарій підкреслює необхідність не лише виконання технічних критеріїв, а й активної стратегічної комунікації з європейськими суспільствами для подолання «страху перед розширенням».

Дилема часових рамок полягає у тому, що для України вступ є екзистенційним питанням безпеки, яке вимагає швидкості, тоді як для Європейського Союзу – це питання інституційної стійкості, яке вимагає часу. Політичний оптимізм «горизонту 2030» виконує функцію психологічного стимулу, але бюрократичний реалізм вказує на те, що реальна дата вступу може бути рухомою. Вона визначатиметься точкою перетину двох графіків: графіку перемоги України у війні та графіку завершення внутрішньої реформи бюджету та системи голосування у самому Євросоюзі. Відтак, часові рамки слід розглядати не як жорсткий графік, а як вікно можливостей, успішність

проходження крізь яке визначатиметься динамікою Кластеру 1 (Fundamentals), що є справжнім «хронометром» усього процесу.

Отже, з огляду на вищезазначене, особливостями набуття Україною повноправного членства в умовах геополітичних трансформацій та повномасштабної війни, є такі:

1. Домінування безпекового імперативу над технічним.
2. Реалізація моделі «вступу через війну».
3. Перехід до ступеневої інтеграції.
4. Синхронізація з внутрішньою реформою Європейського Союзу.
5. Кластерна динаміка та пріоритетність «Fundamentals».
6. Бінарність часових прогнозів.

Таким чином, на основі аналізу поточної динаміки переговорного процесу спрогнозовано, що найбільш вірогідною моделлю вступу України до Європейського Союзу є поетапна інтеграція, яка передбачає доступ до окремих благ Єдиного ринку ще до повного членства. Визначено, що оптимістичним терміном вступу може розглядатися період 2029 – 2030 років, за умови збереження високого темпу реформ та стабілізації безпекової ситуації.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексний аналіз теоретичних засад та практичних аспектів реалізації євроінтеграційної політики України.

За результатами проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. Узагальнено теоретико-методологічні та концептуальні основи дослідження. Встановлено, що сучасна євроінтеграційна політика України найкраще пояснюється через синтез теорій неофункціоналізму (поступової економічної інтеграції, що веде до політичної) та концепції «європеїзації» (трансформації внутрішніх інститутів під впливом норм Європейського Союзу). З'ясовано, що європейська інтеграція – це не просто зовнішньополітичний курс країни-кандидатки, а й доволі складний і багатовимірний процес насамперед внутрішньої трансформації держави. Згідно з концепцією європеїзації К. Радаеллі, інтеграція включає в себе не тільки імплементацію правових норм, а й зміну політичної культури, управлінських практик та ментальних настанов суспільства. З'ясовано, що ключовим концептом для України є принцип «обумовленості» (conditionality), де успіх реформ прямо корелює з рівнем наближення до членства.

2. Простежено еволюцію відносин між Україною та Європейським Союзом. Доведено, що відносини пройшли шлях від декларативного партнерства (Угода про партнерство та співробітництво 1994 року) до політичної асоціації та економічної інтеграції (Угода про асоціацію 2014 року). Визначено, що поворотним моментом став 2022 рік – початок повномасштабного вторгнення російської федерації, коли Україна змінила статус із «сусід» на «кандидат», перейшовши від політики сусідства до політики розширення Європейського Союзу.

3. Проаналізовано механізми адаптації українського законодавства до права Європейського Союзу. З'ясовано, що інституційний механізм адаптації базується на взаємодії Уряду (через Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції) та Верховної Ради. Виявлено, що попри високий

темп імплементації *acquis communautaire* в умовах воєнного стану («турборежим»), існують проблеми з кадровим забезпеченням та необхідністю підвищення якості експертизи законопроектів на відповідність праву ЄС. Адаптація законодавства України є одностороннім процесом (*unilateral process*), де суб'єктом змін виступає виключно українська правова система, яка підлаштовується під статичну (на момент переговорів) систему права Європейського Союзу. Простір для дипломатичного маневру обмежується лише узгодженням перехідних періодів (*transitional periods*) – часових відтермінувань для повного впровадження фінансово затратних норм (наприклад, у сфері екології чи транспорту). Нами проаналізовано механізми адаптації українського законодавства до права Європейського Союзу, з'ясовано, що інституційний механізм адаптації базується на взаємодії Уряду (через урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції) та Верховної Ради України. Виявлено, що попри високий темп імплементації *Acquis Communautaire* в умовах воєнного стану – «турборежим», існують проблеми з кадровим забезпеченням та необхідністю підвищення якості експертизи законопроектів на відповідність праву Європейського Союзу.

4. Визначено роль реформ як передумови євроінтеграції. Обґрунтовано, що успішність євроінтеграції України критично залежить від виконання фундаментальних блоків реформ (*Cluster 1: Fundamentals*), зокрема у сферах верховенства права, антикорупційної політики та реформи державного управління. Доведено, що реформи є не лише вимогою Брюсселя, а й інструментом внутрішньої стійкості держави. Євроінтеграційні реформи в Україні є нестандартними за своєю суттю, оскільки відбуваються в умовах війни, а відтак виконують подвійну функцію: не лише наближають членство в Європейському Союзі, а й посилюють внутрішню стійкість держави. Боротьба з корупцією, верховенство права та ефективне держуправління є необхідними умовами для залучення інвестицій у відбудову та забезпечення довіри міжнародних партнерів. Доведено, що реформи є не лише вимогою Брюсселя, а й інструментом внутрішньої стійкості держави.

Підсумовуючи аналіз реалізації ключових реформ, слід зауважити, що Україна перейшла від етапу фрагментарного копіювання європейських норм до комплексної інституційної перебудови. Ухвалення фундаментальних законів у сферах судоустрою, антикорупційної політики та медіарегулювання свідчить про створення критичної маси правових передумов для вступу до Європейського Союзу. Головним досягненням цього періоду стало формування незалежної антикорупційної вертикалі та перезавантаження органів суддівського врядування, що де-факто означає демонтаж старих олігархічних механізмів управління. Таким чином, реформи перестали бути лише зовнішньою вимогою Брюсселя, перетворившись на внутрішній інструмент забезпечення стійкості та прозорості української державності в умовах екзистенційним викликів.

5. Систематизовано ключові виклики на шляху до членства. Ефективна нейтралізація зовнішніх викликів вимагає від української дипломатії переходу до реалполітик. Україна повинна перестати бути прохачем і стати суб'єктом, який пропонує рішення для внутрішніх криз Європейського Союзу. Шляхом поєднання секторальної інтеграції (енергетика, цифровізація) з готовністю до компромісів у чутливих аграрних питаннях, Київ зможе мінімізувати простір для маневру країн-скептиків. Таким чином, зовнішні виклики мають розглядатися не як нездоланні стіни, а як точки переговорів, де головним аргументом України є її здатність посилити глобальну конкурентоспроможність Європейського Союзу. Виходячи з вищезазначеного, систематизовано ключові виклики для України на шляху до членства в Європейському Союзі. Встановлено, що головним зовнішнім викликом є повномасштабна агресія російської федерації та геополітична невизначеність, а внутрішнім – інституційна спроможність держави впроваджувати складні норми Європейського Союзу під час війни. Зазначено, що війна виступає подвійним фактором: з одного боку, вона ускладнює економічні перетворення, а з іншого – стала каталізатором надання Україні статусу кандидата.

6. Розроблено прогнозні сценарії та модель потенційного членства. На основі аналізу поточної динаміки переговорного процесу спрогнозовано, що найбільш вірогідною моделлю вступу України до Європейського Союзу є поетапна інтеграція, яка передбачає доступ до окремих благ Єдиного ринку ще до повного членства. Визначено, що оптимістичним терміном вступу може розглядатися період 2029 – 2030 років, за умови збереження високого темпу реформ та стабілізації безпекової ситуації. Дилема часових рамок полягає у тому, що для України вступ є екзистенційним питанням безпеки, яке вимагає швидкості, тоді як для Європейського Союзу – це питання інституційної стійкості, яке вимагає часу. Політичний оптимізм «горизонту 2030» виконує функцію психологічного стимулу, але бюрократичний реалізм вказує на те, що реальна дата вступу може бути рухомою. Вона визначатиметься точкою перетину двох графіків: графіку перемоги України у війні та графіку завершення внутрішньої реформи бюджету та системи голосування у самому Євросоюзі. Відтак, часові рамки слід розглядати не як жорсткий графік, а як вікно можливостей, успішність проходження крізь яке визначатиметься динамікою Кластеру 1 (Fundamentals), що є справжнім «хронометром» усього процесу. З'ясовано, що ступенева модель – це стимул для реформ, а модель різних швидкостей – запобіжник від інституційного паралічу. Тому стратегічне поєднання ступеневої моделі (як методу входу) та моделі різних швидкостей (як інструменту адаптації) є найбільш життєздатною формулою успіху для України. Це дозволяє перетворити складний процес розширення на керований алгоритм поступового зближення, де кожен крок є прогнозованим, безпечним та економічно виправданим для обох сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-12384> (дата звернення: 10.12.2025).
2. Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. ф. Головатого та О. В. Антонюка. К.: МАУП, 2005. 792 с. URL: <https://surl.l.u/oisywy> (дата звернення: 10.12.2025).
3. Баласса Б. Теорія економічної інтеграції. Іллінойс: Річард Ірвін, 1961. 324 с.
4. Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen. Case 26/62. *European Court reports*. 1963. Page 1.
5. Flaminio Costa v. E.N.E.L. Case 6/64. *European Court reports*. 1964. Page 585. (Це рішення встановило принцип верховенства права ЄС над національним).
6. Договір про Європейський Союз (Консолідована версія станом на 2016 рік). *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu> (дата звернення: 10.12.2025).
7. Муравйов В. І., Мушак Н. Б. Право Європейського Союзу: підручник. Київ: Алерта, 2023. 476 с
8. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків: Право, 2021. 344 с.
9. Haas E. B. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950–1957*. Stanford: Stanford University Press, 1958. 568 p.
10. Radaelli C. M. *The Europeanization of Public Policy*. In K. Featherstone & C. M. Radaelli (Eds.). *The Politics of Europeanization* Oxford: Oxford University Press. 2003. P. 27–56.
11. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 черв. 1994 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 24. Ст. 1759.

12. Корнієнко, В. О. Україна в Європі і світі: електронний навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2018.

13. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 5 груд. 1994 р. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: <https://surl.li/vflevh> (дата звернення: 12.12.2025).

14. Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 лип. 1968 року: Закон України від 16 листоп. 1994 р. № 248/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 47. Ст. 421.

15. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядами країн «Великої сімки» та Комісією Європейського Співтовариства щодо закриття Чорнобильської АЕС від 20 груд. 1995 р. URL: <https://surl.li/cesaql> (дата звернення: 12.12.2025).

16. European Council Common Strategy 1999/877/CFSP on Ukraine. *Official Journal of the European Communities*. 1999. L 331. P. 1–10.

17. Спільна заява Голови Європейської Комісії, Президента України та Президента Ради Європейського Союзу від 5 верес. 1997 р. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: <https://surl.li/wxwvww> (дата звернення: 12.12.2025).

18. EU – Ukraine Summit. *Bulletin of the European Union*. 1997. No 9. Point 1.3.63. URL: <https://surl.lt/rgwssu> (Last accessed: 11.12.2025).

19. Спільна декларація Саміту Україна – ЄС (Париж, 9 вересня 2008 року). Верховна Рада України: офіційний веб портал. URL: <https://surl.li/xevuar>

20. Копійка В. В. Саміт Україна – ЄС 2008 р.: здобутки та втрачені можливості. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2008. Вип. 79 (Ч. 1). С. 3–10.

21. Спільна заява Саміту Україна – ЄС (Брюссель, 22 листопада 2010 року). Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: <https://surl.lt/dtfqqt> (дата звернення: 10.12.2025).

22. План дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України : схвалено на Саміті Україна – ЄС 22 листоп. 2010 р. *Урядовий портал*. URL: <https://surl.li/pzbwbv> (дата звернення: 10.12.2025).

23. Протокол до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про рамкову угоду між Україною і Європейським Союзом про загальні принципи участі України в програмах Союзу від 22 листоп. 2010 р. *Офіційний вісник України*. 2011. № 18. Ст. 760.

24. 4th EU-Ukraine Summit: Joint Press Statement. Brussels, 22 November 2010. *Council of the European Union*. Ref: 16723/10 (Presse 307). URL: <https://surl.li/oyoqsu> (Last accessed: 11.12.2025).

25. Спільна заява Саміту Україна – ЄС (Київ, 19 грудня 2011 року). Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: <https://surl.lu/prjkqa> (дата звернення: 10.12.2025).

26. 15th EU-Ukraine Summit: Joint Press Statement. Kyiv, 19 December 2011. *Council of the European Union*. Ref: 18788/11 (Presse 498). URL: <https://surl.li/ywmnxe> (Last accessed: 11.12.2025).

27. Копійка В. В. Україна – Європейський Союз: вчора, сьогодні, завтра. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2012. Вип. 38/39. С. 9–14.

28. Спільна заява шістнадцятого Саміту Україна – ЄС (Брюссель, 25 лютого 2013 року). Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: <https://surl.li/qfecch> (дата звернення: 12.12.2025).

29. 16th EU – Ukraine Summit: Joint Statement. Brussels, 25 February 2013. *Council of the European Union*. Ref: 6738/13 (Presse 71). URL: <https://surl.lu/bznbqi> (Last accessed: 11.12.2025).

30. Солоненко І. Саміт Україна – ЄС: останнє «китайське» попередження? *Міжнародна політика і суспільство*. 2013. URL: <https://surli.cc/kejelo> (дата звернення: 11.12.2025).

31. Гай-Нижник П. П. Саміт Україна – ЄС 2013 р.: передумови, очікування та наслідки. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2013. Вип. 2. С. 23–35.

32. Висновки Європейської Ради щодо України (Брюссель, 21 березня 2014 року). Верховна Рада України: офіційний веб портал. URL: <https://surl.li/wqnovb> (дата звернення: 11.12.2025).

33. EU – Ukraine Association Agreement : Signing of the Political Provisions. Brussels, 21 March 2014. Council of the European Union. Ref: 7950/14 (Presse 154). URL: <https://surl.li/orrfd> (дата звернення: 11.12.2025).

34. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: офіційне повідомлення. *Урядовий портал*. 2014. 27 черв. URL: <https://surl.lu/ygixyb> (дата звернення: 11.12.2025).

35. EU – Ukraine Association Agreement: Signing of the Economic Provisions. Brussels, 27 June 2014. Council of the European Union. URL: <https://surl.lt/hufiiw> (Last accessed: 11.12.2025).

36. Спільна заява за результатами 17-го саміту Україна – ЄС (Київ, 27 квітня 2015 року). Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://surl.li/gozslu> (дата звернення: 11.12.2025).

37. 17th EU – Ukraine Summit: Joint Statement. Kyiv, 27 April 2015. *Council of the European Union*. Ref: 8251/15 (Presse 97). URL: <https://surl.li/leqbvt> (Last accessed: 11.12.2025).

38. 17-й Саміт Україна – ЄС: досягнення та втрачені можливості: аналіт. записка. Київ: Ін-т світ. політики, 2015. URL: <https://surl.li/xunyll> (дата звернення: 11.12.2025).

39. Спільна заява за підсумками 19-го саміту Україна – Європейський Союз (Київ, 13 липня 2017 року). Президент України: офіційне інтернет-представництво. URL: <https://surl.li/jdxdzr> (дата звернення: 11.12.2025).

40. 19th EU – Ukraine Summit: Joint Statement. Kyiv, 13 July 2017. Council of the European Union. Ref: 446/17. URL: <https://surl.li/wpcxej> (Last accessed: 11.12.2025).

41. Відносини Україна – ЄС в умовах глобальної невизначеності: аналіт. доп. Центр Разумкова. Київ, 2017. URL: <https://surl.li/hcqmuc> (дата звернення: 11.12.2025).

42. Спільна заява за підсумками 23-го Саміту Україна – Європейський Союз (Київ, 12 жовтня 2021 року). *Президент України: офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://surl.lu/ueuyiev> (дата звернення: 11.12.2025).

43. Угода між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами про Спільний авіаційний простір від 12 жовт. 2021 р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 82. Ст. 5244.

44. Літра Л., Мельник М. 23-й Саміт Україна – ЄС: перемога секторальної інтеграції. Центр «Нова Європа». 2021. 13 жовт. URL: <https://surl.li/wcjfxt> (дата звернення: 11.12.2025).

45. Висновки Європейської Ради щодо заявки України на членство (Брюссель, 23–24 червня 2022 року). Урядовий портал. URL: <https://surl.li/lunwux> (дата звернення: 11.12.2025).

46. Висновки Європейської Ради (Брюссель, 14–15 грудня 2023 року). Офіційний веб-сайт Ради ЄС. URL: <https://surl.li/mbobgq> (дата звернення: 11.12.2025).

47. Кандидатський check-up: де Україна перебуває у виконанні 7 єврореформ. *Центр «Нова Європа»*. Київ, 2023. URL: <https://surl.li/wtdfea> (дата звернення: 11.12.2025).

48. Копійка В. В. Інституційний механізм співробітництва між Україною та ЄС: досвід УПС та перспективи асоціації. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 115(1). С. 4–12.

49. Гнидюк Н. Інституційна спроможність у сфері європейської інтеграції: виклики для України. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 1. С. 15–24.

50. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 черв. 2014 р. (Статті 467–469). *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.

51. Офіційний портал Верховної ради України <https://surl.li/xrvvgag> (дата звернення: 11.12.2025).

52. Глосарій термінів Європейського Союзу. *Офіційний сайт Європейського Союзу*. URL: <https://surl.li/lbwzhc> (дата звернення: 11.12.2025).

53. Копійка В. В. *Acquis communautaire*. Європейський Союз: енциклопедичний словник / за ред. А. О. Веденєєва. Київ : К.І.С., 2009. С. 12.

54. Муравйов В. І. *Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика)*. Київ: Академ-Прес, 2002. 425 с.

55. Копенгагенські критерії. *Європейська Рада*. 1993. URL: <https://surl.li/vraxaу> (дата звернення: 11.12.2025).

56. *Negotiating Framework for Ukraine (Переговорна рамка для України)*. Council of the European Union. Luxembourg, 2024.

57. Петров Р. А. Вплив права Європейського Союзу на правову систему України. *Право України*. 2014. № 10. С. 20–29.

58. Висновки Європейської Ради (Копенгаген, 21–22 червня 1993 року). *European Council: official website*. URL: <https://surl.li/vrjyrd> (дата звернення: 11.12.2025).

59. Consolidated version of the Treaty on European Union. *Official Journal of the European Union*. 2016. Vol. C 202. P. 13–46. URL: <https://surl.li/htotpu> (дата звернення: 11.12.2025).

60. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04.11.1950 р. Рада Європи. URL: <https://surl.li/eqhhjv> (дата звернення: 11.12.2025).

61. Про лобіювання : Закон України від 23 лют. 2024 р. № 3606-IX. *Голос України*. 2024. 14 берез. (№ 52). URL: <https://surl.li/tirlcd> (дата звернення: 11.12.2025).

62. Висновок щодо Закону України «Про лобіювання» (Opinion on the Law on Lobbying). European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Strasbourg, 18 March 2024. Opinion No. 1173/2023. CDL-AD(2024)009. URL: <https://surl.li/mpnmpru> (дата звернення: 11.12.2025).

63. Про національні меншини (спільноти) України : Закон України від 13 груд. 2022 р. № 2827-IX. *Голос України*. 2022. 31 груд. (№ 266). URL: <https://surl.li/lptdhy> (дата звернення: 11.12.2025).

64. Про внесення змін до Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» щодо деяких питань реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України: Закон України від 21 верес. 2023 р. № 3389-IX. *Голос України*. 2023. 2 листоп. (№ 44). URL: <https://surl.li/kfucsk> (дата звернення: 11.12.2025).

65. Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах: Закон України від 8 груд. 2023 р. № 3504-IX. *Голос України*. 2023. 9 груд. (№ 48). URL: <https://surl.li/hwolkc> (дата звернення: 11.12.2025).

66. Opinion on the Law on National Minorities (Communities). Venice Commission. Venice, 12 June 2023. Opinion No. 1123/2023. CDL-AD(2023)021. URL: <https://surl.li/dfvtfr> (Last accessed: 11.12.2025).

67. Follow-up Opinion to the Opinion on the Law on National Minorities (Communities). Venice Commission. Venice, 9 Oct. 2023. Opinion No. 1150/2023. CDL-AD(2023)028. URL: <https://surl.lu/jjavkk> (Last accessed: 11.12.2025).

68. Directive (EU) 2018/1808 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 amending Directive 2010/13/EU on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services

Directive) in view of changing market realities. *Official Journal of the European Union*. 2018. Vol. L 303. P. 69–92. URL: <https://surl.lu/ohormf> (Last accessed: 11.12.2025).

69. Madrid European Council, 15 and 16 December 1995: Presidency Conclusions. *Bulletin of the European Union*. 1995. № 12. URL: <https://surl.li/ooxoll> (Last accessed: 11.12.2025).

70. Договір про Європейський Союз: Міжнародний документ від 07.02.1992 р. URL: <https://surl.li/tlfhgp> (дата звернення: 11.12.2025).

71. План України: Програма для відновлення, реконструкції та модернізації в межах інструменту Ukraine Facility на 2024 – 2027 роки. *Урядовий портал*. 2024. URL: <https://surl.li/tlfhgp> (дата звернення: 11.12.2025).

72. Регламент (ЄС) 2024/792 Європейського Парламенту та Ради від 29 лютого 2024 року про створення інструменту Ukraine Facility. Урядовий портал: офіційний веб-сайт. URL: <https://surl.li/mkcgbr> (дата звернення: 11.12.2025).

73. Спільна декларація міністрів закордонних справ України, Республіки Польща та Литовської Республіки щодо створення «Люблінського трикутника»: від 28 лип. 2020 р. Міністерство закордонних справ України: офіційний веб-сайт. URL: <https://surl.li/oftsab> (дата звернення: 11.12.2025).

74. Emerson M. The Cyprus model for Ukraine? Centre for European Policy Studies (CEPS). 2023. URL: <https://surl.li/nqrxbo> (Last accessed: 11.12.2025).

75. Гайдуцький А. «Кіпрський сценарій» для України: чи можливо вступити до ЄС з окупованими територіями? *Європейська правда*. 2023. URL: <https://surl.li/isdent> (дата звернення: 11.12.2025).

76. Євроінтеграція в умовах війни: виклики і перспективи: аналітична доповідь. Центр Разумкова. Київ, 2022. 98 с. URL: <https://surl.li/fftncf>. (дата звернення: 09.12.2025).

77. Emerson M., Blokman S. The Next Great Enlargement of the EU: A Staged Accession Model for Ukraine and Others. Centre for European Policy Studies (CEPS). 2022. URL: <https://www.ceps.eu/> (Last accessed: 11.12.2025).

78. Knaus G. The Balkan Express: How to simplify EU accession. European Stability Initiative (ESI). 2023.
79. Stubb A. The European Union as a Multi-Speed Entity. *Journal of European Public Policy*. 1996. Vol. 3, No. 2. P. 283–302.
80. Tekin F. Differentiated Integration: Ever More Relevant for an Ever-Larger Union. Institut für Europäische Politik. 2023. URL: <https://iep-berlin.de/> (Last accessed: 11.12.2025).
81. Grabbe H. The EU's Transformative Power: Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe. Palgrave Macmillan. 2006. 224p
82. Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір): від 7 лют. 1992 р. Official Journal of the European Union. 1992. С 191. URL: <https://surl.li/eestyk> (дата звернення: 11.12.2025).
83. Шенгенський прикордонний кодекс: Регламент (ЄС) 2016/399 Європейського Парламенту та Ради : від 9 берез. 2016 р. (кодифікована версія). Official Journal of the European Union. 2016. L 77. URL: <https://eur-lex.europa.eu/> (дата звернення: 11.12.2025).
84. Michel Ch. Speech by President Charles Michel at the Bled Strategic Forum. European Council. 2023. Aug. 28. URL: <https://surl.li/ouunnd> (Last accessed: 11.12.2025).
85. Emerson M. Ukraine's Accession to the EU: The fast-track vs the long-track. CEPS Policy Insights. 2024.
86. Blockmans S. The EU's capacity to absorb Ukraine. Centre for European Policy Studies (CEPS). 2024.
87. Grabbe H. The closure of the EU's open door? Centre for European Reform. 2024.